

V. Molnár László – Gazda István

**Apáczai Csere János műveinek kiadásai
és a róla szóló irodalom válogatott
bibliográfiája 2002-ig**

Online hivatkozásokkal

Szakszerkesztő: Bodorné Sipos Ágnes

Kézirat

Budapest, 2014

TARTALOM

I. Apáczai művei, részletek műveiből

II. Apáczairól írt könyvek, könyvrészletek és szakcikkek

III. Lexikonszócikkek

IV. Apáczai a szépirodalomban

I. APÁCZAI MŰVEI, RÉSZLETEK MŰVEIBŐL

---

1. DISPUTATIO THEOLOGICA (UTRECHT, 1650)

Könyvészeti leírása:

Disputatio Theologica, Continens Introductionem ad Philologiam Sacram. Quam Favente Deo Opt. Max. Sub Præsidio D. Gisberti Voetii SS. Theol. Doct. Ejusdemque Facultatis in Inclytâ Acad. Ultraject. Profess. ac ibidem in Ecclesiâ Pastoris vigilantissimi. Ventilandum Proponit, Johannes Tsere Apatzai Transylvanus. Ad diem 23. & 27. Martii horâ locoque solitis. Ultrajecti, Ex officina Joannis à Waesberge, M DC L. 4r. A–E₁ = 4 1/4 ív = 17 sztlan lev.

RMK III. 1756

Ajánlja a felelő Tofaeus Mihálynak a váradi iskola igazgatójának és tanárának. – Apáczaik 1650. március 23-án és március 27-én disputált Voetius elnöklete alatt. Értekezését a Régi Magyar Könyvtár III. kötetének 1756-os szám alatt feljegyzett mű őrízte meg, amelyet Szabó Károly és Hellebrant Árpád az 1896–1898. között megjelent munkájában a marosvásárhelyi Teleki Tékában, a szászvárosi református gimnáziumban és a székelyudvarhelyi református kollégiumban fellelt példány alapján írtak le. (Ekkor Szabó Károly már nem élt, a mű III/1. és III/2. kötetét Hellebrant Árpád egymaga rendezte sajtó alá.)

Lásd az Arcanum Adatbázis gondozásában 2002-ben megjelent RMK CD-ROM-on.

2. DISPUTATIO THEOLOGICA INAUGURALIS (HARDERWIJK, 1651)

Könyvészeti leírása:

Disputatio Theologica Inauguralis De Primi Homonis Apostasia. Quam Sub Auxilio Omnipotentis Dei, Ex autoritate Clarissimi Doctissimi & Celeberrimi Viri D. Gisberti Ab Isendoorn Academiae Hardervicenaë, quæ est Ducatus Gelriæ et Comitatus Zutphaniæ, p. t. Rectoris Magnifici, ibidemque Philosophiæ Professoris Primarii, nec non Medicinæ Licentiati, Amplissimique Senatus Academici consensu ac Venerandæ Facultatis Theologicæ decreto, Pro doctorali in Theologia gradu consequendo ventilandum proponit Johannes Tsere Apatzai Transylv. Ad diem 22. Aprilis. Hardervici, Typis Egberti Arnoldi à Nunspeet Anno 1651. 4r. A–C₂ = 2 1/2 ív = 10 sztlan lev.

RMK III. 1773

Ajánlja a szerző a hardervicki academia, gondnokainak, tanácsának és hittani karának. – Apáczaik 1651. április 22-én Harderwijkben disszertált és ott avatták doktorrá. Disszertációjának szövegét 1651-ben nyomatta ki, amely a Régi Magyar Könyvtár III. kötetének 1773-as tételeként került feljegyzésre. Az RMK összeállítói a sárospataki református kollégium könyvtárának példánya alapján írták le a művet.

Lásd az Arcanum Adatbázis gondozásában 2002-ben megjelent RMK CD-ROM-on.

Apáczai Csere János [Apatzai Tsere Johannes]: Disputatio theologica inauguralis de primi hominis Apostasia. Hardervici, Typ. Egberti Arnoldi, 1651. Bp., 1976. OPKM. 22 p. (Hasonmás kiadás). + Kísérő tanulmány. Füzetmelléklet. Írta: Arató Ferenc. Bp., 1976. OPKM. 15 p.

Ism.: Lenkey István. = Hajdú-Bihar Megyei Napló, 1977. jan. 18. p. 5.

Lásd még: Bán Imre: Híradás Apáczai Csere János doktori értekezéséről. = Tiszatáj, 1975. No. 6. pp. 55–56.

3. KOMÁROMI CSIPKÉS GYÖRGY KÖSZÖNTÉSE (UTRECHT, 1653)

Könyvészeti leírása:

Csipkés (Georgius, Comarinus). Disputatio Theologica, Inavgralis (sic). De Sacerdotio, Christi, Mendacio, Synodis seu Conciliis, Diluvio Noachico, & Contentione inter Cyprianum & Episcopos Romanos, super Anabaptismo. Qvam, Favente Deo Ter. Opt. Max. Ex Autoritate Magnifici D. Rectoris, D. Pauli Voet: J. U. D. & L. A. M. Metaphysices ac Logices in Inclyta Acad. Ultraject. Prof. Ordinarii, olim Præceptoris sui observandissimi. Amplissimi Senatus Academici consensu, & Venerandæ Facultatis Theologicæ Decreto, Pro gradu Doctoratus in Theologia consequendo Publicè sine Præsede ventilandam proponit, Georgius Csipkes Comarinus. Pan. Ad diem 7. Februarii horis locoque solitis. Vltraiecti, Ex Officinâ Johannis à Waesberge, Anno MDCLIII. 4r. A–E = 5 ív = 20 sztlan lev.

RMK III. 1850

Ajánlja a szerző Utrecht és Debreczen város tanácsainak és tanárainak. Voetiusnak s Hoornbeeknek. – Versekkel üdvözölte Apáczai Csere János hittudor.

A mű címléírását a Nemzeti Könyvtár és a sárospataki református kollégium könyvtárának példányai alapján készítették el, s kapott helyet a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében.

Lásd az Arcanum Adatbázis gondozásában 2002-ben megjelent RMK CD-ROM-on.

Az igen nagy műveltségű és tudós Komáromi György úrnak a Pannóniából jött magyarnak, amikor sikerrel vitázott a teológiai doktori fokozatért, s megérdemelten nyerte el e kor legmagasabb kitüntetését. (Ford.: Szerdahelyi István). = Köznevelés, 1959. No. 23–24. p. 544.

Vers

4. MAGYAR ENCYCLOPAEDIA (UTRECHT, 1653–1655)

Könyvészeti leírása:

[1] Magyar encyclopaedia, az az minden igaz es hasznos böltéségnek szep rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása Apatzai Tsere Janos által... + [2] Johannis Apatzai Oratio de studio sapientiae, in qva artium et scientiarum omnium utilitas, earumque ortus et... progressus... perstringitur... postremo modus ostenditur, quo gens Hungarica hujus sapientiae non tantum particeps fieri, sed brevi illas omnes... aequare saltem possit. Habita, cum rectoram in... collegio Albensi susciperet... MDCLIII mense Novembri. + [3] [Epistolae.] Ultrajecti MDCLIII – [MDCLV] ex officina Joannis a Waesberge. **In:** Heltai János – Holl

Béla – Pavercsik Ilona – P. Vásárhelyi Judit: Régi magyarországi nyomtatványok. III. köt. 1636–1655. Bp., 2000. Akadémiai. pp. 782–785.

RMNy 2617

Online:

http://letolthetokonyvek.hu/konyvek/apaczai_csere_janos_magyar_encyclopaedia

Felépítése: Előszó + Első rész: A tudománynak kezdetiről + Második rész: A dolgoknak közönséges tekinteteikről és azoknak feltalálásokról + Harmadik rész: A dolgoknak egybekötött tekinteteikről + Negyedik rész: A dolgoknak megszámlálásáról + Ötödik rész: A mennyiségnek megméréséről + Toldalék az ötödik részhez: A testes dolgoknak módjaikról + Hatodik rész: Az égi dolgokról + Hetedik rész: A földi dolgokról + Nyolcadik rész: A csinálmányokról + Kilencedik rész: Az ekkéig megtörtént dolgokról + Tizedik rész: Az emberek magaviseléséről + Tizenegyedik rész: Az istenről és az ő dolgairól.

Nyomtatása: Az 1–8. fejezet 1653 nyarán adatott nyomdába, a mű 1655-ben jelent meg.

Magyar Encyclopaedia. Sajtó alá rend.: Bán Imre; a jegyz. összeáll.: Gyenis Vilmos. Bp., 1959. Szépirodalmi. 440 p. (Magyar Klasszikusok)

Tartalma:

Bevezetés. pp. 5–31.

Illusztrációk. pp. 32–36.

Apáczai Csere János a bölcsességszerető olvasónak boldogságot kíván. pp. 37–54.

Első rész. A tudományok kezdetiről. pp. 55–58.

Második rész. A dolgoknak közönséges tekinteteikről és azoknak feltalálásokról. pp. 59–69.

Harmadik rész. A dolgoknak egybekötött tekinteteikről. pp. 70–79.

Negyedik rész. A dolgoknak megszámlálásáról. pp. 80–98.

Ötödik rész. A mennyiségnek megméréséről. pp. 99–129.

Toldalék az ötödik részhez. A testes dolgoknak módjaikról. pp. 130–132.

Hatodik rész. Az égi dolgokról. pp. 133–160.

Hetedik rész. A földi dolgokról. pp. 161–277.

Nyolcadik rész. A csinálmányokról. pp. 278–307.

Kilencedik rész. A ekkéig megtörtént dolgokról. pp. 308–326.

Tizedik rész. Az emberek magaviseléséről. pp. 327–369.

Tizenegyedik rész. Az Istenről és az Ő dolgairól. pp. 370–408.

Jegyzetek. pp. 409–440.

Ism.: Zibolen Endre. = Pedagógiai Szemle, 1959. No. 12. pp. 1154–1156; Jenei Ferenc. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. p. 515.

Magyar Enciklopédia. Részletek az előszóból, a VI., VIII. és X. részből. = Köznevelés, 1959. No. 23–24. pp. 545–547.

Magyar Enciklopédia. I. Logika. (Előszó + Első rész + Második rész + Harmadik rész.) Az előszót ford.: Orosz Lajos; az 1–3. részt sajtó alá rend. Deme László tervei alapján: Molnár József; szövegvizsgálat: Lázár György. Bp., 1959. Akadémiai. 159 p. (Apáczai Csere János 1. Kritikai kiadás. Szerk.: Lázár György.)

Ism.: Piry József. = Köznevelés, 1959. p. 263; Szerdahelyi István. = Élet és Irodalom, 1959. No. 29. p. 9; Zibolen Endre. = Pedagógiai Szemle, 1959. pp. 1154–1156; Kovács Győző. = Irodalomtörténet, 1961. No. 3. pp. 346–348.

Magyar Enciklopédia. II. Matematika. (Negyedik rész + Ötödik rész + Toldalék az ötödik részhez.) Sajtó alá rend. Deme László tervei alapján: Molnár József; szövegkritika: L. Szerence Rózsa; szaklektorok: Lázár György, Kemény István. Bp., 1961. Akadémiai. 198 p. (Apáczai Csere János 2. Kritikai kiadás. Szerk.: Lázár György.) Unicus.

Ism.: Szénássy Barna. = A Matematika Tanítása, 1961. No. 3. pp. 190–191; Zibolen Endre. = Pedagógiai Szemle, 1961. No. 11. pp. 1065–1066; Zrinszky László. = A Könyv, 1962. No. 1. pp. 30–31.

Magyar Enciklopédia. Előszó + Első rész + Hetedik rész. In: Mátrai László (szerk.): Régi magyar filozófusok. XV–XVII. század. Bp., 1961. Gondolat. pp. 77–89.

Magyar Encyclopaedia. Bevezetés. Részlet. In: Kovács Máté (szerk.): A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig. Bp., 1963. Gondolat. pp. 171–185.

Magyar Encyclopaedia. Előszó az olvasóhoz. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 1. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 49–76.

Magyar Encyclopaedia. Első rész. + Második rész. + Harmadik rész. + Negyedik rész. + Ötödik rész. + Toldalék az ötödik részhez. + Hatodik rész. + Hetedik rész. + Nyolcadik rész. + Kilencedik rész. + Tizedik rész. + Tizenegyedik rész. Részletek. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 1. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 77–124.

Magyar Encyclopaedia. Részlet. In: Babodi Béláné (szerk.): Neveléstörténeti olvasókönyv a tanító- és óvónőképző intézetek számára. Bp., 1966. pp. 132–136.

Magyar Encyclopaedia. Előszó az olvasóhoz. Részletek. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 282–287.

Magyar Encyclopaedia. Az emberek magaviseléséről. Részletek. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 287–289.

Magyar Encyclopaedia. Részlet. = Köznevelés, 1968. No. 1. pp. 28–29.

Magyar Encyclopaedia. Részlet. In: Tóth Gábor (szerk.): Válogatott szemelvények a neveléstörténetből. Bp., 1969. Tankönyvkiadó. pp. 153–160.

Állatok. Magyar Enciklopédia. Részlet. In: Szótlan barátaink. Állatbarátok évkönyve. Szerk.: Bozóky Éva. Bp., 1971. Natura. pp. 97–98.

Magyar Encyclopaedia, az az minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra bocsátása. + Oratio de studio sapientiae. + Epistolae. Ultrajecti, Waesberg, 1653–1655. Bp., 1975. OPKM. 487 p. (Hasonmás kiadás). + Kísérő tanulmány. Füzetmelléklet. Írta: Arató Ferenc. Bp., 1975. OPKM. 20 p.

Tartalma:

Johannes Apacius Verae Sapientiae Studioso Lectoris. pp. I–XXXVII. (számozatlan oldalak)

Magyar Encyclopaedia. pp. 1–412.
Oratio de studio Sapientiae. pp. 413–452.
Praestautissimo... pp. 457–463.
Ornatissimo... pp. 464–468.
Ad Clarissimum Virum... pp. 469–475.
Ornatissimo... pp. 476–487.

Ism.: Csulák Mihály. = Pest Megyei Hírlap, 1975. júl. 15. p. 7; Csulák Mihály. = Élet és Irodalom, 1975. No. 31. p. 6; Nagyszentpéteri Géza. = Köznevelés, 1975. No. 27. p. 14.

Magyar Enciklopédia. Előszó + Hatodik rész + Nyolcadik rész + Tizedik rész. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 76–117. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Magyar Encyclopaedia, az az minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása. Sajtó alá rend., bev. és jegyz. írta: Szigeti József. Bukarest, 1977. Kriterion. 525 p.

Ism.: Bernád Ágoston. = Utunk, 1977. No. 37. pp. 1–2; Fábrián Ernő. = Korunk, 1977. No. 10. pp. 804–808; Bakó Béla. = A Hét, 1978. No. 26. p. 8; Szász János. = A Hét, 1978. No. 14. p. 8; Szőnyi György Endre. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1978. pp. 748–749; Olasz Sándor. = Hungarológiai Értesítő, 1979. pp. 15–16; S. Sárdi Margit. = Irodalomtörténet, 1980. pp. 236–241; Kabán Annamária. = MTA I. Osztályának Közleményei, 1982. No. 1–2. pp. 101–107.

Magyar Encyclopaedia. Részletek. In: Régi magyar olvasókönyv. (Antológia). Szerk.: V. Kovács Sándor. Bp., 1977. Tankönyvkiadó. pp. 260–262. (2. kiad. Bp., 1987.)

Ism.: Kovács Sándor Iván. = Népszabadság, 1987. szept. 24. p. 7

Magyar Enciklopédia. Előszó + A tudománynak kezdetiről + A földi dolgokról. In: Magyar gondolkodók (17. század). Vál.: Tarnóc Márton. Bp., 1979. Szépirodalmi. pp. 656–715, 1227–1231.

Magyar Encyclopaedia. (Előszó az olvasóhoz). Ford.: Orosz Lajos. In: A magyar kritika évszázadai. Rendszerek a kezdetektől a romantikáig. Írták és összeáll.: Tarnai Andor, Csetri Lajos. Bp., 1980. Szépirodalmi. pp. 177–187.

Magyar Encyclopaedia. (Előszó az olvasóhoz). In: Sötér István – Tarnai Andor – Csetri Lajos (szerk.): A magyar kritika évszázadai. I. Rendszerek. A kezdetektől a romantikáig. Bp., 1981. Szépirodalmi. pp. 177–187, 522.

Magyar Encyclopaedia. (Részlet). In: A szenvedelmes kertész rácsudálgozásai. Összeáll., az utószót és a jegyz. írta: Surányi Dezső. Bp., 1982. Magvető. pp. 126–139.

Magyar Encyclopaedia. (Részlet). In: Waczulik Margit (szerk.): A táguló világ magyarországi hírmondói. (XV–XVII. század). Bp., 1984. Gondolat. pp. 439–442.

Magyar Enciklopédia. (Az Előszóból). In: Nemzeti olvasókönyv. Közread.: Lukácsy Sándor. Bp., 1988. Gondolat. pp. 101–102.

Ism.: Tóthpál József. = Könyvvilág, 1988. No. 12. p. 32.

A tudománynak kezdetiről. [A Magyar Enciklopédia első részéből.] In: Várhegyi Miklós (szerk.): Galagonya magyarok (Szemelvények a magyar nyelvű filozófiából Apáczaitól Böhmig). Veszprém, 1992. Pannon Panteon. pp. 21–23.

Magyar Encyclopaedia. Előszó az olvasóhoz. Részletek. In: Agárdi Péter (szerk.): Szöveggyűjtemény a magyar művelődéstörténet tanulmányozásához. Pécs, 1995. JPTE. pp. 73–78.

Magyar Encyclopaedia. Az emberek magaviseléséről. Részletek. In: Agárdi Péter (szerk.): Szöveggyűjtemény a magyar művelődéstörténet tanulmányozásához. Pécs, 1995. JPTE. pp. 78–81.

Magyar Encyclopaedia. Előszó az olvasóhoz. In: Szabó András (szerk.): "Bízd az jövődökre érdemed jutalmát". Magyar protestáns irodalmi szöveggyűjtemény. 16–17. század. Sajtó alá rend.: H. Hubert Gabriella, Hubert Ildikó, Szabó András. Bp., 1998. Mundus. pp. 366–385. (Protestáns művelődés Magyarországon 5.)

Magyar Encyclopaedia. Előszó + Első rész + Hatodik rész + Hetedik rész + Nyolcadik rész + Kilencedik rész + Tizedik rész. Részletek. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-renaeszánsz, manierizmus és korabarokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 509–519.

Magyar Encyclopaedia. Előszó az olvasóhoz. In: Venter György – Horváth László – Pornói Imre (szerk.): Szemelvények a nevelés történetéből. Nyíregyháza, 2002. Nyíregyházi Főiskola. pp. 65–66. (Pedagógusmesterség 1.)

**5. JOHANNIS APATZAI ORATIO DE STUDIO SAPIENTIAE (A BÖLCSESSÉG TANULÁSÁRÓL,
GYULAFEHÉRVÁRI REKTORI BEKÖSZÖNTŐ BESZÉDE 1653-BAN) (GYULAFEHÉRVÁR, 1653;
UTRECHT, 1655) + EPISTOLAE (UTRECHT, 1655)
(A MAGYAR ENCYCLOPAEDIA FÜGGELÉKEI)**

Könyvészeti leírása:

Latin nyelven:

Johannis Apatzai Oratio de studio sapientiae, in qua artium et scientiarum omnium utilitas, earumq(ue) ortus et... progressus et... cultura promotioque breviter perstringitur, ob hancq(ue) causam haru(m) lingvarum necessitas probatur. Postremo modus ostenditur, quo gens Hungarica hujus sapientiae non tantum particeps fieri, sed brevi illas omnes si non superare, aequare saltem possit. Habita, cum recturam in... collegio Albensi susciperet MDCLIII mense Novembri. [Albae Juliae] (1653) [typ. principis]. **In:** Heltai János – Holl Béla – Pavercsik Ilona – P. Vásárhelyi Judit: Régi magyarországi nyomtatványok. III. köt. 1636–1655. Bp., 2000. Akadémiai. p. 668.

RMNy 2463

Magyar nyelven:

[1] Magyar encyclopaedia, az az minden igaz es hasznos böltességnek szep rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása Apatzai Tsere Janos által... + [2] Johannis Apatzai Oratio de studio sapientiae, in qva artium et scientiarum omnium utilitas, earumque ortus et... progressus... perstringitur... postremo modus ostenditur, quo gens Hungarica hujus sapientiae non tantum particeps fieri, sed brevi illas omnes... aequare saltem possit. Habita, cum recturam in... collegio Albensi susciperet... MDCLIII mense Novembri. + [3] [Epistolae.] Ultrajecti MDCLIII – [MDCLV] ex officina Joannis a Waesberge. **In:** Heltai János – Holl Béla – Pavercsik Ilona – P. Vásárhelyi Judit: Régi magyarországi nyomtatványok. III. köt. 1636–1655. Bp., 2000. Akadémiai. pp. 782–785.

RMNy 2617

A bölcsesség tanulásáról. Részletek. = Köznevelés, 1959. No. 23–24. pp. 548–550.

A bölcsesség tanulásáról. In: Mátrai László (szerk.): Régi magyar filozófusok. XV–XVII. század. Bp., 1961. Gondolat. pp. 90–96.

A bölcsesség tanulásáról. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 5–59.

A bölcsesség tanulásáról. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 289–314.

A műveltség elsajátításáról. In: Magyar neveléstörténeti szöveggyűjtemény. Bp., 1974. pp. 27–35.

A bölcsesség tanulásáról. In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ellátta: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 25–91. (Téka)

Magyar Encyclopaedia, az az minden igaz és hasznos bölcsességnek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása. + Oratio de studio sapientiae. + Epistolae. Ultrajecti, Waesberg, 1653–1655. Bp., 1975. OPKM. 487 p. (Hasonmás kiadás). + Kísérő tanulmány. Füzetmelléklet. Írta: Arató Ferenc. Bp., 1975. OPKM. 20 p.

Ism.: Csulák Mihály. = Pest Megyei Hírlap, 1975. júl. 15. p. 7; Csulák Mihály. = Élet és Irodalom, 1975. No. 31. p. 6; Nagyszentpéteri Géza. = Köznevelés, 1975. No. 27. p. 14.

A bölcsesség tanulásáról. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 118–162. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

A bölcsesség tanulásáról. In: Tarnóc Márton (szerk.): Magyar gondolkodók. (17. század). Bp., 1979. Szépirodalmi. pp. 609–655, 1223–1227.

Gyulafehérvári székfoglaló beszéde. In: Waczulik Margit (szerk.): A táguló világ magyarországi hírmondói. (XV–XVII. század). Bp., 1984. Gondolat. pp. 443–447.

A bölcsesség tanulásáról. In: Szabó András (szerk.): "Bízd az jövődökre érdemed jutalmát". Magyar protestáns irodalmi szöveggyűjtemény. 16–17. század. Sajtó alá rend.: H. Hubert Gabriella, Hubert Ildikó, Szabó András. Bp., 1998. Mundus. pp. 385–394. (Protestáns művelődés Magyarországon 5.)

A bölcsesség tanulásáról. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-reneszánsz, manierizmus és kora-barokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 520–523.

6. MAGYAR LOGICATSKA, MELYET A KITSINDEDEK SZÁMÁRA IRT APATZAI JÁNOS, EGY A TUDOMÁNY DOLGÁBAN MEGKIVÁNTATOT TANATS-TSAL EGYETEMBEN (FEJÉRVÁR, 1654)

Könyvészeti leírása:

[1] Magyar logicatska, mellyet a kitsindedek számára irt Apatzai Janos + [2] APÁCAI CSERE János [transl.]: egy, a tudomány dolgában meg kívántatot Tanats-tsal egyetemben. Fejervarat MDCLIV [typ. principis] Maior Marton. **In:** Heltai János – Holl Béla – Pavercsik Ilona – P. Vásárhelyi Judit: Régi magyarországi nyomtatványok. III. köt. 1636–1655. Bp., 2000. Akadémiai. pp. 706–707.

RMNy 2516

Magyar Logikácska. Részletek. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 60–64.

Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. 205 p. (Téka)

Online: <http://mek.oszk.hu/05600/05651/index.phtml>

Ism.: Fábíán Ernő. = Korunk, 1975. No. 11. pp. 881–884; Vekerdi László. = Élet és Irodalom, 1975. No. 39. p. 11; Grohe, Gerhard. = Ural-Altäische Jahrbücher, 1977. p. 158; T. Erdélyi Ilona. = Helikon, 1978. No. 3. pp. 392–393.

Magyar Logikácska. Részletek. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 163–166. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Magyar Logikátska. Részlet. In: Both Mária – Csorba F. László (szerk.): Tudománytörténet I. Szöveggyűjtemény. Bp., 1994. Gondolat. p. 97.

Magyar Logikácska. Részlet. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-reneszánsz, manierizmus és kora-barokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 506–507.

**7. TANÁCS, MELLYET JOACHYMUS FORTIUS ÁD APÁCZAI JÁNOS ÁLTAL EGY TANULÁSBA
ELCSÜGGEDT IFFJÚNAK (FEJÉRVÁR, 1654)
(A MAGYAR LOGIKÁCSKA FÜGGELÉKE)**

Joachymus Fortius valódi neve: Joachim Sterk van Ringelbergh, flamand humanista, Apáczai a tudós 1529-ben megjelent 'De ratione studii' c. művét kivonatolta, s adta közre magyarul, beleszőve saját gondolatait. Fortius Ringelberg munkájának eredeti szövege Comenius jóvoltából latin nyelven is megjelent Sárospatakon.

Könyvészeti leírása:

[1] Magyar logicatska, mellyet a kitsindedek számára irt Apatzai Janos + [2] APÁCAI CSERE János [transl.]: egy, a tudomány dolgában meg kívántatott Tanats-tsal egyetemben. Fejervarat MDCLIV [typ. principis] Maior Marton. **In:** Heltai János – Holl Béla – Pavercsik Ilona – P. Vásárhelyi Judit: Régi magyarországi nyomtatványok. III. köt. 1636–1655. Bp., 2000. Akadémiai. pp. 706–707.

RMNy 2516

Tanács melyet Joachymus Fortius ád Apáczai Csere János által egy tanulásban elcsüggedt ifjúnak. Részletek. = Köznevelés, 1959. No. 23–24. p. 550.

Tanács. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 65–77.

Tanács. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 314–320.

Tanács. In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 112–125. (Téka)

Tanács. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 167–176. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Tanács. Részlet. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-renaisszánsz, manierizmus és kora-barokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 507–509.

Tanács. In: Venter György – Horváth László – Pornói Imre (szerk.): Szemelvények a nevelés történetéből. Nyíregyháza, 2002. Nyíregyházi Főiskola. pp. 67–68. (Pedagógusmesterség 1.)

8. DISPUTATIO PHILOSOPHICA DE MENTE HUMANA (VÁRAD, 1658)

Könyvészeti leírása:

Disputatio philosophica de Mente Humana. Quam Auxiliante Numine Sub Præsidio Viri Reverendi & Clarissimi D. JOH. CHIERI APACII, SS. Theol. Doctoris, ejusdemque & p. t. Philosophiæ naturalis in illustri Collegio Claudiopolitano Reformatorum Professoris ordinarii. Publicæ defendendam suscipit MATTHIAS FOGARASI, Theol. Phil. & Ling. Studiosus. (Fametszet) Varadini, Apud Abrahamum Kertesz Szenciensem. Anno Domini M.DC.LVIII. 4r. A–B = 8 számozatlan lev.

RMK II. 918.

Lásd részletesebben:

Herepei János: Apáczai Csere János kézírása és ismeretlen munkája. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. pp. 479–482. (Kötetben megjelent 1966-ban.)

9. KÉZIRATOK

9.1 HŰ ELBESZÉLÉSE ANNAK AZ ESEMÉNYNEK, MELY 1655. SZEPTEMBER 24-ÉN A GYULAFEHÉRVÁRI KOLLÉGIUMBAN TÖRTÉNT (1655)

Hű elbeszélése annak az eseménynek, mely 1655. szeptember 24-én a gyulafehérvári kollégiumban történt. + Tartalmi kivonat Seiwertől. + Tartalmi kivonat Szathmáry Pap Mihálytól. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 78–81.

Hű elbeszélése... + Tartalmi kivonat Szathmáry Pap Mihálytól. In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 126–129. (Téka)

Hű elbeszélése... In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 177–180. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

9.2 ORATIO DE SUMMA SCHOLARUM NECESSITATE (AZ ISKOLÁK FÖLÖTTÉBB SZÜKSÉGES VOLTÁRÓL ÉS A MAGYAROKNÁL VALÓ BARBÁR ÁLLAPOTUK OKAIRÓL) (1656)

Más fordításban: Az iskolák szervezésének nagy szükségességéről; Apáczai ezt a beszédét 1656. november 20-án tartotta, amikor átvette Porcsalmi Andrástól a kolozsvári iskola vezetését.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknak való barbár állapotuk okairól. Részletek. = Köznevelés, 1959. No. 23–24. pp. 553–554.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 82–115.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról (1656). Részlet. In: Ravasz János (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből (1100–1849). Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 91–97.

Az iskolák felette szükséges voltáról, amelyek miatt a magyaroknál barbár állapotban vannak. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 320–334.

Az iskolák felette szükséges voltáról. Részlet. In: Babodi Béláné (szerk.): Neveléstörténeti olvasókönyv a tanító- és óvónőképző intézetek számára. Bp., 1966. pp. 132–136.

Az iskolák felette szükséges voltáról és a magyaroknál való barbár állapotuk okairól. In: Neveléstörténeti olvasókönyv a tanító- és óvónőképző intézetek számára. Vál.: Babodi Béláné. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 132–136; Tóth Gábor: Válogatott szemelvények neveléstörténetből. Bp., 1969. Tankönyvkiadó. pp. 153–160.

Az iskolák szervezésének nagy szükségességéről. In: Magyar neveléstörténeti szöveggyűjtemény. Bp., 1974. pp. 35–44.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 130–171. (Téka)

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 181–205. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. (Részletek). Ford.: Bán Imre. In: Régi magyar olvasókönyv. (Antológia). Szerk.: V. Kovács Sándor. Bp., 1977. Tankönyvkiadó. pp. 251–252. (2. kiad. Bp., 1987.)

Ism.: Kovács Sándor Iván. = Népszabadság, 1987. szept. 24. p. 7.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. Szerk. az előszót és a jegyz. írta: Szigethy Gábor. Bp., 1981. Magvető. 68 p. (Gondolkodó magyarok)

Online: <http://mek.oszk.hu/05000/05038/index.phtml>

Ism.: Schöner Alfréd. = Új Élet, 1981. No. 18. p. 2; Lukács József. = Iskolai Szemle (Kaposvár), 1981. No. 4. pp. 83–84; Páskándi Géza. = Élet és Irodalom, 1981. No. 25. pp. 3–4; Csáky Károly. = Hét (Pozsony), 1981. No. 51. pp. 14–15; Horpácsi Sándor. = Népújság, 1981. okt. 10. p. 8; Horpácsi Sándor. = Köznevelés, 1982. No. 5. p. 12; Fenyő István. = Kortárs, 1982. No. 8. pp. 1284–1290; Németh S. Katalin. = Hungarológiai Értesítő, 1983. No. 3–4. p. 13.

János Apáczai Csere: De l' extrême nécessité des écoles et des causes de leur état lamentable chez les Hongrois. In: Klaniczay Tibor (vál.): Pages choisies de la littérature Hongroise des origines au milieu du XVIII siècle. Bp., 1981. Corvina. pp. 188–191.

János Apáczai Csere: Concerning the Supreme Necessity of Schools and the Reasons why they are in Barbarous State among the Hungarians. In: Klaniczay Tibor (szerk.): Old Hungarian literary reader (11th–18th centuries). Bp., 1985. Corvina. pp. 237–240.

Az iskolák igen nagy szükségességéről. In: Makkai László: Apa és fiú 1630–1661. Szalárdi János, Enyedí István, Petrityvity-Horváth Kozma, Bethlen János, Medgyesi Pál és Apácai Csere János írásaiból. Bp., 1993. Akadémiai. pp. 256–269, 274–275. (Erdély öröksége. Erdélyi emlékirók Erdélyről. Szerk.: Makkai László. V. köt.) (Az 1942-es mű reprintje.)

Az iskolák felette szükséges voltáról. Részletek. In: Győri L. János: A magyar reformáció irodalmi hagyományai. Kézikönyv református középiskolák számára. Bp., 1997. Református Köznevelési és Közoktatási Intézet. p. 107.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-renaisszánsz, manierizmus és korabarokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 524–527.

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. In: Venter György – Horváth László – Pornói Imre (szerk.): Szemelvények a nevelés történetéből. Nyíregyháza, 2002. Nyíregyházi Főiskola. pp. 69–70. (Pedagógusmesterség 1.)

9.3 MENY ORSZÁG KI NYITTATOTT EDJETLEN-EGY SZOROS KAPUJA (1656)

Meny Ország ki nyittatott Edjetlen-egy Szoros Kapuja. In: Király László (szerk.): Apáczai Csere János. Bp., 1975. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodája. pp. 63–90. + Fekete Csaba: Utószó gyanánt. Uo. pp. 91–115. (Egyháztörténeti tanulmányok 1.)

9.4 A MAGYAR NEMZETBEN IMMÁR ELVÉGTÉRE EGY ACADEMIA [EGYETEM] FELÁLLÍTÁSÁNAK MÓDJA ÉS FORMÁJA (1658. NOV.)

Terve az **akadémia** felállításáról. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 122–139.

A magyar nemzetben immár elvégtére egy **Académia** felállításának módja és formája. In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 178–194. (Téka)

A magyar nemzetben immár elvégtére egy **Academia** felállításának módja és formája. In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 214–228. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

A magyar nemzetben immár elvégtére egy **academia** felállításának módja és formája. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-reneszánsz, manierizmus és kora-barokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 527–528.

9.5 PHILOSOPHIA NATURALIS (1660)

Ez a kézirat a Román Tudományos Akadémia kolozsvári filiale könyvtárában Porcsalmi András kézírásával ugyanabban a kolligátumban található, amelyben Bisterfeldnek is sok kézírata van. V. ö. M. Zemplén Jolán: Descartes és Regius első magyarországi tanítványa: Apáczai Csere János (Kolozsvár). In: M. Zemplén Jolán: A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp., 1961. Akadémiai. pp. 248–258, 303–304; lásd még: M. Zemplén Jolán: Régi fizikai kéziratok kutatása Erdélyben. = Magyar Tudomány, 1958. pp. 207–218. (A cikk új kiadása 2000-ben jelent meg.)

10. LEVELEK

10.1. Supplicatioja Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyhoz

Supplicatioja Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyhoz. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. p. 116.

Supplicatiója Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyhoz (1657. ápr. 23.). In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. p. 172. (Téka)

Supplicatiója Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyhoz (1657. ápr. 23.). In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 206–207. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Supplicatiója Lorántffy Zsuzsannához. = Pedagógiai Szemle, 1960. pp. 148–149.

Lorántffy Zsuzsannának. In: Hargittay Emil (szerk.): Régi magyar levelestár. 2. köt. Bp., 1981. Magvető. pp. 242–243.

10.2 Geleji Katona Istvánhoz, udvarhelyi paphoz és espereshez

Levele Geleji Katona Istvánhoz. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 117–118.

Geleji Katona Istvánhoz, udvarhelyi paphoz és espereshez (1658. dec. 27.). In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 173–175. (Téka)

Geleji Katona Istvánhoz (1658. dec. 27.). In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 210–211. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Geleji Katona Istvánnak. In: Hargittay Emil (szerk.): Régi magyar levelestár. 2. köt. Bp., 1981. Magvető. pp. 266–269.

10.3 Supplicatiója Barcsai Ákoshoz

Supplicatiója Barcsai Ákoshoz. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. pp. 119–121.

Supplicatiója Barcsai Ákoshoz (1659. jan.). In: Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 175–177. (Téka)

Supplicatioja Barcsai Ákoshoz (1659. jan.). In: Orosz Lajos (szerk.): Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 212–213. (Neveléstörténeti könyvtár) (A mű első kiadásban 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Barcsai Ákosnak. In: Hargittay Emil (szerk.): Régi magyar levelestár. 2. köt. Bp., 1981. Magvető. pp. 270–273.

Apáczai Csere János kolozsvári professzor javaslata Barcsai Ákos erdélyi fejedelemhez egy teljes szerkezetű nyugat-európai akadémia (egyetem) felállítására. In: Szögi László (szerk.): Régi magyar egyetemek emlékezete. Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez. 1367–1777. Bp., 1995. ELTE. pp. 125–127.

11. ÜDVÖZLŐ HEXAMETEREK (1652)

A mennyei lámpást magyaroknak ajándékozó kegyes és tudós Bökényi Philep János képében az Isten országára tudakozó magyar híveknek megszólítások. In: Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból. Összeáll., sajtó alá rend., a jegyz. és az utószót írta: Weöres Sándor. Bev.: Kovács Sándor Iván. 2. bőv. kiad. I. köt. Bp., 1982. Magvető. p. 367. (1. kiad.: Bp., 1977. Szépirodalmi.)

Üdvözlő hexameterek Bökényi Filep Jánoshoz „Mennyei lámpás” című könyvére. (1652). In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-
reneszánsz, manierizmus és kora-barokk. Bp., 1998. Osiris. p. 506.

12. LAPPANGÓ MŰVEI

12.1 Disputatio de politia ecclesiastica (Kolozsvár, 1658)

Disputatio de politia ecclesiastica. Claudiopoli. 1658.

Említi Bod Péter (Magyar Athenas, p. 13. skk.) és Horányi Elek (Memoria Hungarorum. Vol. I. p. 64.)

RMK 897.

12.2 Catechesis secundum dogmata Calvinii

Catechesis secundum dogmata Calvinii (Amsterdam, é. n.)

II. APÁCZAIRÓL ÍRT KÖNYVEK, KÖNYVRÉSZLETEK ÉS SZAKCIKKEK

1859

CIKK

Erdélyi János: Apáczaai Csere János ösmertetése. = Sárospataki Füzetek, 1859. pp. 316–337.

1860

CIKK

Szilágyi Sándor: Apáczaai Csere János és kortársai. = A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője, 1860. pp. 446–502.

Online: <http://real-j.mtak.hu/29/>

1863

CIKK

F. Szabó Sámuel: Apáczaai Csere János Magyar logikája 1656-ból. = Budapesti Szemle, 17. köt. (1863) pp. 490–501.

1867

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczaai Csere János bölcsészeti dolgozatai. Kiadta Horváth Cyrill. Bp., 1867. Eggenberger. 160 p. (Apáczaairól szóló kísérőtanulmánnyal.)

Szilágyi Sándor: Apáczaai Csere János és kortársai. In: Szilágyi Sándor: Vértanúk a magyar történetből. Pest, 1867. pp. 85–151.

Online:

<https://archive.org/details/vrtanukamagyart00szilgooghttps://archive.org/details/vrtanukamagyart00szilgoog>

1872

Szabó Károly: Apáczai Cséri János Barcsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. Bp., 1872. Eggenberger. 18 p. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből III. köt. 2. sz.)

Online: <http://real-eod.mtak.hu/194/>

1873

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Orbán Balázs: Apácza. In: Orbán Balázs: A székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból. Pest, 1873. Ráth. (Újabb kiadása: Bp., 1982.)

Online: <http://mek.oszk.hu/04800/04804/index.phtml>

1875

CIKKEK

Szinyei Gerzson: Adalék Apáczai Csere János életéhez. = Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő, 1875. pp. 177–182.

Szilágyi Sándor: Csere vagy Cséri? = Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő, 1875. pp. 275–276.

1879

CIKKEK

Herepei Gergely: Apáczai Jánosnak egy eddig ismeretlen levele Barcsai Ákos fejedelemhez. = Erdélyi Protestáns Közlöny, 1879. pp. 492–493.

Ormándy Miklós: Apáczai Csere János életrajza és botanikai munkássága. = A kolozsvári római katolikus főgimnázium értesítője 1878/79. pp. 3–45. (Különlenyomat is.)

1881

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Koós Ferenc: Apáczai Csere János népszerű életrajza. Brassó, 1881.

1885

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Erdély János: Apáczai Csere János ösmerteése. In: Erdélyi János: A bölcsészet Magyarországon. Bp., 1885. pp. 105–122.

Online: <http://mek.oszk.hu/08600/08605/index.phtml>

1889

CÍKK

Szily Kálmán: Apáczai Encyclopaediája matematikai és fizikai szempontból. = Természettudományi Közlöny, 1889. pp. 465–470.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1889&id=2181>

1891

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Szinnyei József: Apáczai (Cséri) János. In: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 1. köt. Bp., 1891. Hornyánszky. 200–202. has.

Online: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/index.phtml>

1892

CÍKKEK

Bánóczi József: Apáczai Csere János. = Athenaeum, 1892. No. 3. pp. 351–364.

Online: http://epa.oszk.hu/02200/02206/00003/pdf/Athenaeum_1892_351.pdf

Gyalui Farkas: Apáczai Csere János életrajzához és műveinek bibliográfiájához. = Erdélyi Múzeum, 1892. pp. 50–66, 128–137, 193–207. Klny. is

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1892&id=979>

Neményi Imre: Apáczai Kolozsvárott. = Polgári Iskola, 1892.

1893

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Neményi Imre: Apáczai Csere János mint pedagógus. Bp., 1893. Lampel. 72 p.

Ism.: „Apáczai Csere János, mint pedagógus”. (Ism.) = Felső-, nép- és polgári iskolai közlöny, 1890.; Hortobágyi Antal: Apáczai mint pedagógus. (Ism.) = Polgári Iskola, 1893.

1897

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Stromp László: Apáczai Csere János mint paedagogus. Neveléstörténeti tanulmány. Bp., 1897. Hornyánszky. 150 p.

Először az Athenaeumban jelent meg cikksorozatként.

CIKK

Stromp László: Apáczai Csere János mint paedagogus. = Athenaeum, 1897. pp. 78–92, 260–287, 469–489, 627–664.; 1898. pp. 109–138.

1898

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Szily Kálmán: Apáczai Encyclopaediája matematikai és fizikai szempontból. In: Szily Kálmán: Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez. Bp., 1898. pp. 112–120.

1899

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai Csere János paedagogiai munkái. Kiadta, a latin beszédeket fordította Hegedüs István. Bp., 1899. Franklin. 161 p. (Apáczairól szóló kísérőtanulmánnyal.)

1900

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Eislee Mátyás: Apáczai héber tanulmányai. In: Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyve, 1900. pp. 316–332.

Apáczai Cseri János. Szemelvények Apáczai Cseri János paedagogiai műveiből. Összegyűjtötte és bevezetéssel ellátta dr. Neményi Imre. Bp., 1900. Singer és Wolfner. 92 p.

CIKK

Váró Ferenc: Apáczai Csere János pályája. = Magyar Pestalozzi, 1900. No. 17. pp. 13–14.

1905

CIKK

Bohus Pál: Apáczai Csere János életéhez. = Evangélikus Óráló, 1905. No. 50. (Stromp László hozzászólásával.)

1906

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Algöver Andor: Comenius Ámos János és Apáczai Csere János pedagógiájának bírálatos egybevetése, különös tekintettel az oktatásügyre. Balassagyarmat, 1906. 60 p.

Benedek Elek: Bocskay István. Bethlen Gábor. Pázmány Péter. Szenczi Molnár Albert. Apáczai Csere János. Bp., 1906. Athenaeum. 114 p. (Nagy magyarok élete IV.)

1907

CIKKEK

Imre Sándor: Apáczai Csere János. = Erdélyi Múzeum, 1907. pp. 137–146. (Újraközlés: Család és Iskola, 1907. No. 10.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1907&id=979>

Imre János: Apáczai Csere János székfoglalójának 250 éves jubileuma. = A kolozsvári református kollégium értesítője 1906/07. pp. XXXIII–XLIV.

1908

CIKK

Haraszti Sándor: Apáczai Csere János. = Székely Tanügy, 1908. No. 2–3.

1910

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Király István: Apáczai Csere János művelődéstörténeti jelentősége. Marosvásárhely, 1910. 72 p.

CIKK

Gerencsér István: Apáczai Csere János emlékezete. = Család és Iskola, 1910. No. 1.

1911

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Kremmer Dezső: Apáczai Cseri János élete és munkássága. Bp., 1911. Politzer. 205 p.

1916

CIKK

Schneller István: Apáczai Csere Jánosról, mint a magyar nemzet pedagógusáról. = Theológiai Szaklap, 1916. pp. 85–114.

1917

CIKK

Miklós Ödön: Apáczai Csere János Utrechtbe történt meghívásáról. = Dunántúli Protestáns Lap, 1917. pp. 178–184, 186–189.

1918

CIKK

Schnellner István: Comenius és Apáczai. = Protestáns Szemle, 1918. pp. 27–39.

1924

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Neményi Imre: Emlékezés Apáczai Csere Jánosról születésének 360. évfordulója alkalmából. Bp., 1924. 20 p.

1925

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Fináczy Ernő: Apáczai Csere János emlékezete. In: Emlékkönyv dr. Klebelsberg Kunó negyedszázados kultúrpolitikai működésének emlékére. Bp., 1925. Budapesti Hírlap ny. pp. 383–393.

Online: <http://mtdaportal.extra.hu/books/emlekkonyv.pdf>

Neményi Imre: Apáczai Csere János. Bp., 1925. 180 p.

Tavaszy Sándor: Apáczai Csere János személyisége és világnézete. Kolozsvár, 1925. 56 p. (Minerva könyvtár 1.)

CIKKEK

Csúry Bálint: Apáczai Csere János. = Erdélyi Irodalmi Szemle, 1925. pp. 193–195.

Frank Antal: Apáczai ma is aktuális. = Országos Polgáriskolai Tanáregyesületi Közlöny, 1924/25.

Gárdonyi János: Apáczai Csere János. = Tanítók Lapja, 1925. No. 18–21.

Herepei János: Apáczai Csere János kolozsvári lakozásának ismeretlen részei. = Pásztortűz, 1925. pp. 260–262.

Imre Sándor: Apáczai lelke. = Ellenzék (Kolozsvár), 1925. No. 96.

Imre Sándor: Apáczai lelke. = Protestáns Szemle, 1925. pp. 546–549.

Mitrovics Gyula: Apáczai Csere János és Comenius. = Protestáns Szemle, 1925. pp. 525–534.

Neményi Imre: Apáczai Csere János és a magyar nemzeti tudományosság. = Protestáns Szemle, 1925. pp. 535–545.

Neményi Imre: Apáczai és Comenius. = Theológiai Szaklap, 1925. pp. 394–400.

Rácz Lajos: Apáczai Csere János emlékezete. = Sárospataki Református Lapok, 1925. pp. 161–162.

Rácz Lajos: Apáczai és a francia nyelv. = Egyetemes Philologiai Közöny, 1925. pp. 161–162.

Tavaszy Sándor: Apáczai Csere János az erdélyi magyar tudós eszményképe. = Pásztortűz, 1925. pp. 254–255.

1927

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Fináczy Ernő: Az újkori nevelés története. Bp., 1927. Egy. ny. (Apáczairól: pp. 311–314.)

Neményi Imre: Emlékbeszéd Apáczai Csere Jánosról születésének 300-dik évfordulóján. Nagykőrös, 1927. 16 p.

CIKK

Rácz Lajos: Comenius és Apáczai. = Protestáns Tanügyi Szemle, 1927. pp. 29–34.

1933

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Neményi Imre: Apáczai Csere János. In: Fináczy Ernő – Kornis Gyula – Kemény Ferenc (szerk.): Magyar Pedagógiai Lexikon. 1. köt. Bp., 1933. Révai. 100–103. has.

CIKKEK

Laurentzy Vilmos: Apáczai Csere János Calendarium perpetuum. = Debreceni Szemle, 1933. No. 6. pp. 257–266.

Online: <http://fulltext.lib.unideb.hu/journals/bin/tibi.cgi?fi=dsz>

Laurentzy Vilmos: A legelső magyar agráríró. = Magyar Gazdák Szemléje, 1933. pp. 241–262.

1934

CIKK

Rácz Lajos: Comenius és Csere. = Magyar Paedagogia, 1934. pp. 26–28.

1939

CIKK

Kemény Gábor: Apáczai és a magyar Encyclopaedia. = Protestáns Tanügyi Szemle, 1939. pp. 329–339.

1940

CIKK

Kerecsényi Désiré: Jean Apáczai Csere. = La Nouvelle Revue de Hongrie, 1940. II. pp. 294–303.

1941

CIKK

Kese Attila: Apáczai Csere János öröksége. = A kolozsvári református kollégium értesítője, 1940/41. pp. 14–18.

1942

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Gulyás Pál: Csere János. In: Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat. 4. köt. Bp., 1942. MKLE. 821–823. has.

CIKK

Bisztray Gyula: Apáczai Csere János. = Erdélyi Helikon, 1942. pp. 371–391.

1943

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bisztray Gyula: Apáczai Csere János. In: Író és Nemzet. Bp., 1943. pp. 29–66.

CIKK

Herepei János: Scholabeli állapotok Apáczai Kolozsvárra jövetele előtt. = Erdélyi Múzeum 1943. pp. 345–370. (Különlenyomat: Erdélyi Tudományos Füzetek 166.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1943&id=979>

1944

CIKK

Hazagh Mihály: Az elő magyar encyclopédia angol forrásai. = Angol Filológiai Tanulmányok (Yolland Emlékkönyv), 1944. pp. 147–173.

1945

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Vass László: Apáczai Csere János. In: Századok és tanulságok. Bp., 1945. pp. 101–105.

CIKK

Heinrich János: Apáczai Csere János. = Köznevelés, 1945. No. 7. pp. 5–6.

1953

CIKKEK

Bán Imre: Apáczai Csere János Magyar Encyclopaediája. (Első tudománytárunk megjelenésének 300. évfordulójára). = Irodalomtörténet, 1953. pp. 146–166.

Bán Imre: Apáczai Csere János származása. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1953. pp. 209–213.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1953&id=1>

1954

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bede Piroska, Havasné: A 16–17. századbeli földrajztudomány és Apáczai Csere János „Magyar Encyclopaediaja”. In: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának Évkönyvei 1952/53. Bp., 1954. pp. 149–160.

1955

CIKKEK

Bán Imre: Apáczai Csere János beszéde „A bölcsesség tanulásáról”. = Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth Nominatae, 1955. pp. 71–83. (Különlenyomat: A Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézményének Dolgozatai.)

Földes Éva: Apáczai Csere János és J. A. Comenius a magyar ifjúság sokoldalú nevelésért = Testneveléstudomány, 1955. No. 3.

1956

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Orosz Lajos: Bevezető tanulmány. In: Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. Kiadta és bevezette, a latin szövegeket fordította Orosz Lajos. Bp., 1956. 217 p. (Neveléstörténeti könyvtár.) (Apáczairól szóló kísérőtanulmánnyal. Több kiadásban is megjelent; legújabb kiadása: Bp., 2003. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 260 p.)

1957

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Saszet Géza: Apáczai haladó társadalmi törekvései és nézetei. In: Filozófiai tanulmányok. Bukarest, 1957. pp. 218–238.

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bán Imre: Apáczai Csere János. Bp., 1958. Akadémiai. 606 p.

Ism.: Beke Albert. = Alföld, 1958. No. 1. pp. 125–127; Bucsay Mihály. = Egyháztörténet, 1958. No. 2–3. pp. 237–242; Halasi Andor. = Kortárs, 1958. No. 12. pp. 932–934; Sós Endre. = Magyar Nemzet, 1958. No. 221.; Tóth Béla. = Hajdú-Bihari Napló, 1958. No. 205.; Wawruch Gábor. = Élet és Irodalom, 1958. No. 48.; Ignatusenko, V. N. – Kiparenko, V. Sz. = Voproszi Filozofii, 1959. p. 157; Mátrai László. = Magyar Tudomány, 1959. No. 1. pp. 54–57; Komor Ilona. = Pedagógiai Szemle, 1959. No. 1. pp. 63–65; Juhász Béla. = Élet és Művelődés, 1959. máj. pp. 60–61; Lukácsy Sándor. = Népművelés, 1959. No. 5. p. 29; Lukácsy Sándor. = Könyvtáros, 1959. p. 396; Gyenis Vilmos. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1959. pp. 539–544; Tóth Béla. = A Magyar Nyelv Tanítása, 1959. No. 2–3. pp. 58–59; Tóth Béla. = Alföld, 1959. No. 2. pp. 120–123; Zrinszky László. = Történelemtanítás, 1959. No. 2. p. 31; Mátrai László. = Magyar Filozófiai Szemle, 1960. No. 2. pp. 313–317; Heckenast Gusztáv. = Századok, 1960. No. 1–3. pp. 363–366, Halasi Andor. In: A jövő felé. Bp., 1964. Szépirodalmi. pp. 211–215.

Szerb Antal: Apáczai. In: Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. 3. kiad. Bp., 1958. Magvető. pp. 126–128. (Az 1934-ben megjelent mű harmadik kiadása. Később több kiadásban is megjelent.)

CIKKEK

Bán Imre: Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. Összeáll., bev. és jegyz. ell.: Orosz Lajos. Bp., 1956. Tankönyvkiadó. Ismertetés. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1958. pp. 397–398; Acta Historica 5 (1958) pp. 431–432.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1958&id=1>

Herepei János: Apáczai Csere, nagyajtai Cserei. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1958. pp. 52–57. (Kötetben 1966-ban jelent meg.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1958&id=1>

Novák József: Apáczai Csere János. = Népművelés, 1958. No. 1. pp. 14–15.

Zemplén Jolán, M.: Régi fizikai kéziratok kutatása Erdélyben. = Magyar Tudomány, 1958. pp. 207–218. (A cikk új kiadása 2000-ben jelent meg.)

Online: <http://real-j.mtak.hu/151/>

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bán Imre: Bevezetés. In: Magyar Encyclopaedia. Sajtó alá rend.: Bán Imre; a jegyz. összeáll.: Gyenis Vilmos. Bp., 1959. Szépirodalmi. pp. 5–31. (Magyar Klasszikusok)

Ism.: Jenei Ferenc. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1959. p. 515; Zibolen Endre. = Pedagógiai Szemle, 1959. pp. 1154–1156.

Barabás Tibor: Apáczai Csere János. In: Barabás Tibor: Egy nép nevelői. Bp., 1959. Gondolat. pp. 11–55.

Ism.: Szentesi Miklós. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1960. pp. 408–409.

FOLYÓIRATOK TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁSAI

Köznevelés No. 23–24. (A szemelvényeket összeáll.: Orosz Lajos)

Tartalma:

Orosz Lajos: Apáczai Csere János pedagógiai öröksége. pp. 539–544.

Apáczai Csere János: Az igen nagy műveltségű és tudós Komáromi György úrnak a Pannóniából jött magyarnak, amikor sikerral vitázott a teológiai doktori fokozatért, s megérdemelten nyerte el e kor legmagasabb kitüntetését. (Ford.: Szerdahelyi István) p. 544.

Apáczai Csere János: Magyar Enciklopédia. Részletek az előszóból, a VI., VIII. és X. részből. pp. 545–547.

Deme László: Apáczai Csere János nyelvéről. p. 547. (Lásd részletesebben az 1960-as cikkek között.)

Apáczai Csere János: A bölcsesség tanulásáról. Részletek. pp. 548–550.

Tanács melyet Joachymus Fortius ad Apáczai Csere János által egy tanulásban elcsüggedt ifjúnak. Részletek. p. 550.

A puritanizmus védelmében az egyházi és a világi reakció ellen. p. 551.

Gyalui Farkas: Apáczai Csere János házasságáról. pp. 551–552. (Eredetileg 1892-ben jelent meg.)

Herepei János: Apáczai Csere János kolozsvári lakozásáról. p. 552. (Eredetileg 1925-ben jelent meg.)

Áprily Lajos: Tavasz a Házsongárdi temetőben. p. 553.

Apáczai Csere János beszéde 'Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknak való barbár állapotuk okairól'. Részletek. pp. 553–554.

Bethlen Miklós visszaemlékezése mesterére. Részletek Bethlen Miklós önéletírásából. pp. 554–555.

CIKKEK

Bán Imre: Apáczai Csere János. = Alföld, 1959. No. 2. pp. 120–123.

Barabás Tibor: Apáczai Csere János. (Háromszáz éve halt meg a magyar filozófia és pedagógia nagy úttörője). = Szabad Hazánk, 1959. No. 7. p. 12.

- Dienes András: Európai őrjárat. = Magyar Nemzet, 1959. okt. 11. p. 7.
- Gyapay Gábor: Apáczai Csere János emlékezete. = Evangélikus Élet, 1959. No. 4. pp. 2–3.
- Gyárfás Endre: Apáczai Csere János. = Ifjúkommunista, 1959. No. 12. pp. 49–50.
- Hajós József: Din istoria ideilor înaintate la maghiarii din Transilvania (sec. XV–XVIII). = Cercetări Filozofice 6 (1959) No. 6. pp. 199–212.
- Hegedűs Géza: Lírai vallomás a kulturális évfordulókról. = Tükör, 1959. No. 1. p. 26.
- Herepei János: Apáczai Csere János könyvtárának töredéke. = Magyar Könyvszemle, 1959. pp. 79–85. (Kötetben is megjelent 1966-ban.)
Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1959&id=21>
- Herepei János: A scholamesterház. Apáczai kolozsvári szállásai. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1959. No. 1–4. pp. 73–80. (Kötetben megjelent 1966-ban.)
- Jausz Béla: Apáczai Csere János (1625–1659). = Pedagógiai Szemle, 1959. No. 12. pp. 1113–1118.
- Klaniczay Tibor: Apáczai Csere János. = Népszabadság, 1959. dec. 31. p. 8.
- Oltványi Ambrus: Apáczai Csere János (1625–1659). = Népművelés, 1959. No. 12. p. 30.
- Orosz Lajos: A mester és tanítványai. = Család és Iskola, 1959. No. 12. pp. 7–8.
- Pataky Dezső: Apáczai Csere János emlékezete. = Népújság (Eger), 1959. ápr. 17. p. 6.
- Pozsonyi Béla: Emlékezés a nagy népművelőre. Apáczai Csere János halálának 300. évfordulójára. = Valóság, 1959. No. 6. pp. 21–30.
- Róbert Edit: Apáczaira emlékezünk. = Pedagógusok Lapja, 1959. No. 12. p. 3.
- Szigeti József: A világi tudományosság úttörője. = Korunk, 1959. pp. 1429–1441.
- Szombathelyi Ervin: Apáczai Csere János. = Népszava, 1959. dec. 31. p. 2.
- Tímár György: Háromszáz éve tanítanak (A "Magyar Enciklopédia" és az "Orbis pictus" megjelenése alkalmából). = Pedagógusok Lapja, 1959. No. 5. p. 7.
- Ungvári Tamás: Apáczai Csere János. (Halálának 300. évfordulójára). = Magyar Nemzet, 1959. No. 306. (dec. 31.)
- Zibolen Endre: A "Magyar Encyclopaedia" két új kiadása. = Pedagógiai Szemle, 1959. No. 12. pp. 1154–1156.

1960

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Andritsch, Johann (Hrsg.): János Csere von Apáca + Die drigende Notwendigkeit der Schulen + Ungarische Enzyklopädie. In: Ungarische Geisteswelt von der Landnahme bis Babits. Baden-Baden, 1960. Hölle Verlag. pp. 99–108.

Orosz Lajos: Apáczai Csere János iskolaszervezeti reformjavaslatai. In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1959. Bp., 1960. Akadémiai. pp. 485–535.

Spielmann József: Inseamnăteea fizicii lui Apáczai Csere János. In: Din istoria filozofiei în România. 3. ed. București, 1960. Acad. pp. 79–103.

FOLYÓIRATOK TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁSAI

Pedagógiai Szemle, No. 2. (Apáczai Csere János halálának 300. évfordulója alkalmából)

Tartalma:

Nagy Sándor: Emlékezés a pedagógus Apáczai Csere Jánosra. pp. 111–119.

MTA ülészek előadásai:

Mátrai László: Az MTA Apáczai ünnepi ülészekének elnöki megnyitója. pp. 121–122.

Bán Imre: Apáczai Csere János tudományos fejlődése. pp. 123–133.

Jausz Béla: Apáczai jelentősége a magyar nevelés történetében. pp. 134–144.

Orosz Lajos: Apáczai gyulafehérvári iskolaszervezeti reformjavaslata. pp. 145–150. (Részletesebben a Tanulmányok a neveléstudomány köréből c. 1960-ban megjelent kötetben.)

Komor Ilona: Sárospatak és Gyulafehérvár között. Comenius és Apáczai. pp. 151–156.

Földes Éva: A XVII. század – a neveléstudomány úttörőinek százada. pp. 157–160.

Nagy Sándor: Zárószó. p. 161.

További tanulmányok:

Orosz Lajos: Apáczai Kolozsvárra helyezése és az 1656-i erdélyi iskolatörvény. pp. 162–169.

Nagy Sándor: Megemlékezések Apáczai Csere Jánosról a Román Népköztársaságban. pp. 169–170.

Tóth Gábor: Apáczai-ünnepség az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. p. 170.

Szigeti József: A győri Felsőfokú Tanítóképző Intézet Apáczai-emlékestje. p. 171.

CIKKEK

A népművelő Apáczai Csere János. = Népművelési Értesítő, 1960. No. 2. pp. 190–193.

Bán Imre: Apáczai Csere János könyvtára. = Magyar Könyvszemle, 1960. pp. 32–33.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1960&id=21>

Csinády Gerő: Apáczai jelentősége földrajzirodalmunkban és a földrajzoktatásban. = Földrajzi Közlemények, 1960. No. 2. pp. 159–172. + 1 t. és klny.: Közlemények a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből 44.

Deme László: Apáczai Csere János nyelvhasználatáról (A Magyar Encyclopaedia alapján). = Magyar Nyelv, 1960. No. 1. pp. 21–31.

Földes Éva: Ünnepi ülészak Apáczai Csere János halálának 300. évfordulója alkalmából. = Magyar Tudomány, 1960. No. 3. pp. 167–169.

Online: <http://real-j.mtak.hu/160/>

Gyenes Zoltán: Emlékezés a magyar művelődés két apostoláról. (Kazinczy Ferenc és Apáczai Csere János). = Somogyi Írás, 1960. dec. pp. 37–41.

Hatos Gyula: Emlékezés Apáczai Csere Jánosra (Halálának 300. évfordulóján). = Gyógypedagógia, 1960. No. 2. pp. 59–60.

Komor Ilona: Comenius in Sárospatak – Apáczai in Gyulafehérvár. = Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae, 1960. pp. 191–204.

Rózsa Jenő: Apáczai Csere János haladó filozófiai nézetei. = Studia Universitatis Babeş-Bolyai (Kolozsvár), seria III. 1960. fasc. I. pp. 117–135.

Sántha Károly: A haladó gondolkodás úttörője. Emlékezés Apáczai Csere Jánosra. = Komárom Megyei Dolgozók Lapja (Tatabánya), 1960. No. 1. p. 3.

Stanciu, Stoian: Apáczai Csere János, a humanista nevelő. = Pedagógiai Szemle, 1960. pp. 445–448.

Szalatnai Rezső: Apáczai Csere János. = Evangélikus Élet, 1960. No. 5. p. 2.

1961

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai. In: Klaniczay Tibor – Szauder József – Szabolcsi Miklós: Kis magyar irodalomtörténet. Bp., 1961. Gondolat. pp. 76–77.

Barabás Tibor: Hazafiak. In: Barabás Tibor: A könyv hatalma. (Írások az irodalomról). Bp., 1961. Szépirodalmi. pp. 15–24.

Klaniczay Tibor: A magyar barokk irodalom kialakulása. In: Klaniczay Tibor: Reneszánsz és barokk. Tanulmányok a régi magyar irodalomból. Bp., 1961. Szépirodalmi. (Apáczai: pp. 433–435.) (Új kiadása: Szeged, 1997. Szukits.)

Mátrai László: Apáczai. In: Mátrai László (összeáll.): Régi magyar filozófusok. XV–XVII. század. Bp., 1961. Gondolat. pp. IX–X.

Ravasz János: Apáczai Csere János. In: Ravasz János – Felkai László – Bellér Béla – Simon Béla: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában. Bp., 1961. Tankönyvkiadó. pp. 33–37. (Több kiadásban is megjelent.)

Turóczi-Trostler József: Magyar Cartesianusok. In: Turóczi-Trostler József: Magyar irodalom – világirodalom. 1. köt. Bp., 1961. Akadémiai. pp. 173–216, 563–568. (Apáczairól elsősorban: pp. 204–211)

Turóczi-Trostler József: A magyar felvilágosodás előtörténetéhez. In: Turóczi-Trostler József: Magyar irodalom – világirodalom. 1. köt. Bp., 1961. Akadémiai. pp. 336–362. (Apáczairól elsősorban: pp. 340–350.)

Zemplén Jolán, M.: Descartes és Regius első magyarországi tanítványa: Apáczai Csere János (Kolozsvár). In: M. Zemplén Jolán: A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp., 1961. Akadémiai. pp. 248–258, 303–304.

Online: <http://real-eod.mtak.hu/1260/>

CIKKEK

Bán Imre: Apáczai Tamás kölcsönügye. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1961. pp. 322–323.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1961&id=1>

Kovács Győző: Apáczai Csere János és Magyar Enciklopédiája. = Irodalomtörténet, 1961. pp. 346–348.

1962

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Mátrai László: Fejezetek a magyar filozófia történetéből. In: Mátrai László: Gondolat és szabadság. Bp., 1962. Magvető. pp. 192–197.

CIKKEK

Szigeti József: Apáczai Csere János társadalmi nézeteinek kérdéséhez. = Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Philologia, 1962. fasc. 1. pp. 73–91.

Tordai Zádor: A magyar karteizianizmus történelmi vázlata. = Magyar Filozófiai Szemle, 1962. pp. 54–77.

1963

CIKKEK

Vita Zsigmond: Adalékok Apáczai XIX. századi értékeléséhez. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1963. No. 2. pp. 229–233.

1964

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bán Imre: Apácai Csere János. In: Klaniczay Tibor (szerk.): A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. 1. kiad. Bp., 1964. Akadémiai. pp. 239–249. (Később több kiadásban is megjelent.)

Online: <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/index.html>

Oțetea, A. et al. (szerk.): Historia Romîniei. III. köt. București, 1964. Academia Republicii Populare Romîne. (Apáczairól: pp. 305–307.)

CIKKEK

Bán Imre: Megjegyzés Herepei Jánosnak Apáczai ismeretlen műveiről szóló közleményeihez. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. p. 483.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1964&id=1>

Herepei János: Apáczai Csere János nyelvtanulásának nyomai. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. p. 478. (Kötetben megjelent 1966-ban.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1964&id=1>

Herepei János: Apáczai Csere János kézírása és ismeretlen munkája. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. pp. 479–482. (Kötetben megjelent 1966-ban.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1964&id=1>

Herepei János: Apáczai Csere János könyvtárának további nyomai. = Magyar Könyvszemle, 1964. pp. 53–55. (Kötetben megjelent 1966-ban.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1964&id=21>

Makkai László: Puritanizmus és természettudomány. = Századok, 1964. pp. 1073–1103.

Mészáros István: Egy Apáczai-tanítvány (Dániel Lőrinc) tankönyvjegyzéke. = Magyar Könyvszemle, 1964. pp. 239–247.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1964&id=21>

1965

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Földes Éva: A korszerű termelési ismeretek helye Comenius és Apáczai pedagógiájában. In: A munkára nevelés hazai történetéből. Bp., 1965. Akadémiai. pp. 59–96.

Sándor Pál: Descartes és a magyar filozófia. In: Sándor Pál: A filozófia története. 1. köt. Bp., 1965. Akadémiai. pp. 344–355. (Apáczairól: pp. 349–352.)

Szigeti József: Apáczai Csere János. (1625–1659). + Apáczai Csere János fejlődése és harca a haladásért. + Magyar Enciklopédia. + Jegyzetek. + Életrajzi adatok. + Nevek magyarázata. In: Apáczai Csere János válogatott munkái. A kötetet összeáll. a bev. tanulmányt és a jegyz. írta: Szigeti József. 1–2. köt. Bukarest, 1965. Ifjúsági. 1. köt. pp. 5–48, 125–138., 2. köt. pp. 143–153, 154–169.

Ism.: Hopp Lajos. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1966. p. 248.

CIKKEK

Scheiber Sándor: Apáczai Csere János héber bejegyzése. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1965. pp. 86–87.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1965&id=1>

1966

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai Csere János. In: Barta János – Klaniczay Tibor (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. 2. köt. Barokk. 2. kiad. Bp., 1966. Tankönyvkiadó. pp. 281–282. (1. kiad.: Bp., 1951–52.)

Bethlen Miklós önéletírása (Részlet). In: Ravasz János (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből (1100–1849). Bp., 1966. Tankönyvkiadó. (Megemlékezés Apáczairól: pp. 83–91.)

Online: <http://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html>

Herepei János

Apáczai és kortársai. Herepei János cikkei. In: Keserű Bálint (szerk.): Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 2. köt. Bp.–Szeged, 1966. JATE. 671 p.

Online: <http://mek.oszk.hu/12600/12621/index.phtml>

Ezen belül:

Adatok Apáczai életéhez és működéséhez.

Tartalma:

Apáca vallásváltoztatásának időtája. pp. 409–411.

Hozzászólás Apáczai származásának kérdéséhez. pp. 412–418.

Apáczai Csere, nagyajtai Cserei. pp. 419–430. (Szövegváltozata: Irodalomtörténeti Közlemények, 1958. pp. 52–57.)

A „Csere” családnév eredete. pp. 431–434.

Miért Csere és miért nem Cseri? pp. 435–443.

A kolozsvári „kis iskola”, ahol Apáczai tanult. pp. 444–453.

Apáczai akadémiákra való útbaindulásának és hazatérésének időpontja. pp. 454–458.

Apáczai Kolozsvárra jövetele. pp. 459–461.

A scholamesterház. Apáczai kolozsvári szállásai. pp. 462–470.

Korábban megjelent: Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1959. No. 1–4. pp. 73–80; lásd még: Herepei János: Apáczai Csere János kolozsvári lakozásáról. = Köznevelés, 1959. No. 23–24. p. 552; Herepei János: Apáczai Csere János kolozsvári lakozásának ismeretlen részletei. In: Bálint István János (szerk.): Kincses Kolozsvár. I. köt. Bp., 1987. Magvető. pp. 173–179. (Magyar Hírmondó)

Apáczai szamosújvári útja. pp. 471–475.

Apáczai betegsége és halála. pp. 476–479.

Apáczai Csere János kézírása és ismeretlen munkája. pp. 480–488. (A cikk szövegváltozata: Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. pp. 479–482.)

Apáczai Csere János nyelvtanulásának nyomai. pp. 489–495. (Szövegváltozata: Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. p. 478; Magyar Könyvszemle, 1966. pp. 40–43.)

Apáczai Csere János könyvtárának töredéke. pp. 496–507. (Korábban megjelent: Magyar Könyvszemle, 1959. pp. 79–85.)

Apáczai Csere János könyvtárának további nyomai. pp. 508–511. (Korábban megjelent: Magyar Könyvszemle, 1964. pp. 53–55.)

A praeceptorok fizetése. pp. 512–517.

Lorántffy Zsuzsánna alapítványának sorsa. pp. 518–526.

Eszmetársak – ellenfelek – tanítványok

Tartalma:

Crispinus János és Apáczai fehérvári mestertársai. pp. 531–539.

Illyefalvi Szász Miklós. pp. 540–541.

Gidófalvi Cs. István. pp. 542–544.

Ifjabb Geleji Katona István könyvtárának néhány kötete. pp. 545–546.

Ki volt az Apáczainak könyvet ajándékozó Enyedi M. János? pp. 547–549.

Kézdivásárhelyi Péternek tanárként való kirendelése. pp. 550–553.

I. Rákóczi Ferenc Duconis nevű preceptora. pp. 554–557.

Részlet az 1658. évi tatár betöréskori helyzetképből. Basirius Izsák. pp. 558–564.

Bátai B. György. pp. 565–573.

Apáczai közvetlen tanítványai Kolozsvárt. pp. 574–579.

Abafái P. András. pp. 580–582.

Alvinczi Péter ítélmester. pp. 583–587.

Hány Apáczai tamást ismerünk? pp. 588–592.

Néhány adat Bethlen Miklós tanulóveiből. pp. 593–603.

Fogarasi Mátyás. pp. 604–608.
Kézdi Vásárhelyi István. pp. 609–612.
Köpeczi János. pp. 613–615.
Szentgyörgyi Beke György. pp. 616–618.
Uzoni Sz. Balázs. pp. 619–621.
Váradi Mátyás. pp. 622–627.
Hozzászólás „Egy Apáczai-tanítvány tankönyvjegyzéke” c. cikkhez. pp. 628–632.
(Az eredeti cikk adatai: Mészáros István: Egy Apáczai-tanítvány tankönyvjegyzéke. = Magyar Könyvszemle, 1964. pp. 239–247.)
Az Akadémia szükségességének gondolata Erdélyben 1672-ben. pp. 633–639.

Ism.: Kriza Ildikó. = Ethnographia, 1968. p. 132; Jenei Ferenc. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1969. pp. 116–117; Holl Béla. = Magyar Könyvszemle, 1970. pp. 269–270.

Lásd még: Herepei János tudományos munkássága (1924–1970). Összeáll.: Jankovics József, Kovács Sándor Iván, Saliga Lászlóné. = Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 10–11 (1971) pp. 169–176.

CIKKEK

Binder, Pavel: Apáczai Csere János. = Astra, 1966. No. 5. p. 4.

Heltai János: Néhány gondolat XVI–XVII. századi protestáns iskolaügyünkről. = Credo, 1966. No. 3–4. pp. 25–28.

Herepei János: Apáczai Debrecenben őrzött könyvbejegyzései. = Magyar Könyvszemle, 1966. pp. 40–43.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1966&id=21>

Marian, V.: Introducerea fizicii lui Descartes in Transilvania. = Studia Univ. Babeş-Bolyai, Series Matematica-Physica, 1966. Fasc. II. pp. 78–81.

Módis László: Apáczai Csere János héber könyvbejegyzése. = Magyar Könyvszemle, 1966. pp. 39–40.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1966&id=21>

Scheiber Sándor: Még egyszer Apáczai Csere János héber könyvbejegyzéséről. = Magyar Könyvszemle, 1966. pp. 43–44.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1966&id=21>

1967

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Gulian, Ionescu (szerk.): Antologia gindirii romanesti sec XV–XIX. Partea I. Bucureşti, Politica, 1967. (Apáczairól: pp. 33–36.)

CIKKEK

Jakó Zsigmond: Az erdélyi értelmiség kialakulása. = Korunk, 1967. No. 1. pp. 20–27.

Makkai László: Gép, mechanika és mechanisztikus természetfilozófia. = Technikatörténeti Szemle, 1967. No. 1–2. pp. 11–28.

Online: http://library.arcanum.hu/hu/view/ORSZ_KOZL_TechTortSzele_04/?pg=0&zoom=f&layout=s

1968

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Szathmári István: Geleji Katona Magyar Gramatikatskájának s életművének hatása és jelentősége. In: Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp., 1968. Akadémiai. (Apáczairól: pp. 268–269, 431–432.)

Vita Zsigmond: Apáczai Csere János közművelődési törekvései. In: Vita Zsigmond: Tudománnyal és cselekedettel. Tanulmányok. Bukarest, 1968. Irodalmi Könyvkiadó. pp. 72–104. (Könyvben 1986-ban ismét megjelent.)

Vita Zsigmond: A keleti nyelvek erdélyi tanítványai és terjesztői a XVII–XVIII. században. In: Vita Zsigmond: Tudománnyal és cselekedettel. Bukarest, 1968. Kriterion. (Apáczairól: pp. 170–178.)

CIKKEK

Bán Imre: A magyarországi felsőoktatás a XVI–XVII. században. = Felsőoktatási Szemle, 1968. No. 5. pp. 275–283.

Dán Róbert: Apáczai héber nyelvtudásához. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1968. pp. 338–339.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1968&id=1>

1969

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Németh László: Bethlen Miklós. In: Németh László: Az én katedrám. Bp., 1969. Magvető–Szépirodalmi. pp. 125–135.

Orosz Lajos: Apáczai Csere János. In: Vág Ottó: Válogatott fejezetek a nevelés történetéből. Bp., 1969. ELTE BTK. pp. 157–165.

CIKKEK

Hanekamp Kovács-Sebestyén Vera Ilona: The first Hungarian encyclopaedist. = Acta Agronomica Academiae Scientiarum Hungaricae, 1969. No. 3–4. pp. 377–384.

Szigeti József: Apáczai Csere János. = Művelődés, 1969. No. 12. pp. 54–55.

1970

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

A régi magyar irodalom. In: Erdei Ferenc (főszerk.): Hazánk, Magyarország. Bp., 1970. Akadémiai. (Apáczairól: pp. 685–686.) (Több kiadásban is megjelent.)

Bethlen Miklós önéletírása (1642–1717). Vál., bev., jegyz. ellátta: Bernád Ágoston. Bukarest, 1970. Kriterion. (Megemlékezés Apáczairól: pp. 32–34, 97–104.)

Pablé, C. Norbert: Philosophie und Pädagogik im Werke Csere Janos Apaczais. Zürich, 1970. Juris Druck. 17 p. (Klly. a szerző disszertációjából.)

Szénássy Barna: Apáczai Csere János matematikai tevékenysége. In: Szénássy Barna: A magyarországi matematika története A legrégebb időktől a 20. század elejéig. Bp., 1970. Akadémiai. pp. 54–59. (Több kiadásban is megjelent.)

Szigeti József: Apáczai Csere János társadalmi és pedagógiai nézeteinek kérdéséhez. In: Szigeti József: A mű és kora. Tanulmányok. Bukarest, 1970. Kriterion. pp. 324–361, 472–478.

Tezla, Albert: Hungarian authors. Cambridge–Massachusetts, 1970. (Apáczairól: pp. 29–32.)

CIKKEK

Benkő András: Apáczai Csere János magyar nyelvű zeneelmélete. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1970. pp. 171–177.

1971

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai Csere János. In: Bereczki Sándor – Nagy János – Komlósi Sándor: Neveléstörténet. Bp., 1971. Tankönyvkiadó. pp. 54–61.

CIKKEK

Kathona Géza: Apáczai és kortársai. = Theológiai Szemle, 1971. pp. 105–108.

Szigeti József: Karteziánus és puritánus elemek Apáczai gondolkozásában. = Aluta (Sepsiszentgyörgy, Múzeum) 1971. pp. 517–538. (Klny.-ként is megjelent.)

1972

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bologa, V. L. et al: Istoria medicinei Românești. Editura Medicală. București, 1972. (Apáczairól: p. 104.)

Schalk, F.: Enzyklopädismus. In: Historisches Wörterbuch der Philosophie. Band 2. Darmstadt, 1972. pp. 575–577.

Stere, Ernest: Gîndirea etică în Franța secolului al XVII-lea. București, 1972. Editura științifică. pp. 91–93.

CIKKEK

Czegle Imre: Ramus (1515–1572) életművéről, jelentőségéről és magyar hatásáról. = Theológiai Szemle, 1972. No. 11–12. pp. 329–338.

Hajós József: Kezdeti filozófiai tájékozódások a Bethlen Kollégiumban. = Korunk, 1972. No. 5. pp. 759–764.

Online: <http://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html>

1973

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Havasné Bede Piroska: A földrajzi tudás kibontakozása a XVI–XVII. században. Apáczai. In: Havasné Bede Piroska – Somogyi Sándor (szerk.): Magyar utazók, földrajzi felfedezők. Bp., 1973. Tankönyvkiadó. p. 32.

Jancsó Béla: Irodalom és közélet. Cikkek, esszék, tanulmányok. Bukarest, 1973. Kriterion. (Apáczairól: p. 68, 96, 301, 331.)

Apáczai Enciklopédiájának orvosi vonatkozásait elsők között a román Bologa professzor kutatta – erre hívja fel a figyelmet Jancsó Béla.

CIKKEK

Dán Róbert: Még egy kötet Apáczai könyvtárából. = Magyar Könyvszemle, 1973. No. 2. pp. 172–175.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1973&id=21>

Havasné Bede Piroska: The science of geography in the XVIth and XVIIth centuries as reflected in János Apáczai Csere's Hungarian encyclopedia. = Acta Geographica Debrecina 18 (1973) pp. 11–27.

Janitsek Jenő: Apáca és Nagyajta helynevei. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1973. No. 2. pp. 352–364.

Kiss Gy. Csaba: Séta Apáczai bölcsőhelyén. = Köznevelés, 1973. No. 3. p. 11.

1974

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Sain Márton: Apáczai Csere János. In: Sain Márton: Matematikatörténeti ABC. 1. kiad. Bp., 1974. Tankönyvkiadó. pp. 24–25. (Később több, bővített kiadásban is megjelent.)

CIKKEK

Illés Endre: A szókimondó (Apáczai). = Magyar Hírlap, 1974. dec. 25. pp. 22–23.

1975

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai Csere János. Bp., 1975. ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnáziumának Évkönyve 1974–75. 105 p.

Tartalma:

Mátrai László: Apáczai, a kultúrpolitikus.

Szabó László: Apáczai emberi és nevelői egyénisége.

Simon István, M.: Apáczai a kolozsvári kollégiumban.

Arató Ferenc: [Kísérő tanulmány]. Füzetmelléklet az Enciklopédia hasonmás kiadásához. Bp., 1975. OPKM. 20 p.

Magyar Encyclopaedia, az az minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása. + Oratio de studio sapientiae. + Epistolae. Ultrajecti, Waesberg, 1653–1655. Hasonmás kiadás. Bp., 1975. OPKM. 487 p.

Dukkon Ágnes: Eszmék és emberek a 17. század második felében Erdélyben. In: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Szeged, 1975. pp. 3–11.

Fábián Ernő: Apáczai Csere János. Kismonográfia. Kolozsvár, 1975. Dacia. 200 p.

Ism.: Szigeti József. = Korunk, 1976. No. 3. pp. 231–233; Imreh István. = Utunk, 1976. No. 43. pp. 1–2; Vekerdi László. = Tiszatáj, 1976. No. 5. pp. 107–109; Lenkey István. = Hajdú-Bihar Megyei Napló, 1977. jan. 18. p. 5; Lenkey István. = Theológiai Szemle, 1978. No. 1–2. pp. 63–64; S. Sárdi Margit. = Irodalomtörténet, 1980. pp. 236–241.

Kelemen Kálmán: Apáczai Csere János, a tanár és író. In: Kelemen Kálmán: A csángók. Bp., 1975. Statisztikai. pp. 13–22.

Király László (szerk.): Apáczai Csere János. Bp., 1975. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodája. 154 p. (Egyháztörténeti tanulmányok 1.)

Tartalma:

Bartha Tibor: Előszó. pp. 7–8.

Kocsis Elemér: Apáczai Csere János teológiája és etikája. pp. 9–29.

Makkai László: Apáczai világnézete. pp. 31–44.

Király László: Apáczai küzdelme a társadalmi fejlődésért. pp. 45–61.

Fekete Csaba (szerk.): Meny Ország ki nyitott Edgjetlen-rgy Szoros Kapuja. pp. 63–115. (Részletesen lásd a jelen bibliográfia elején, Apáczai írásai között!)

Lenkey István: Apáczai bibliográfia. pp. 117–137.

Ism.: Bolyki János. = Theológiai Szemle, 1976. pp. 61–62.; Márkus Mihály. = Református Egyház, 1976. No. 6. pp. 137–138; Köteles Pál. = Hajdú-Bihar Megyei Napló, 1977. aug. 16. p. 5.

Németh László: Az Apáczai-bemutató előtt. In: Megmentett gondolatok. Bp., 1975. Magvető–Szépirodalmi. pp. 572–573.

Szigeti József: Népének tanítója. In: Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket vál. és jegyz. ell.: Szigeti József. Bukarest, 1975. Kriterion. pp. 5–24. (Téka)

Online: <http://mek.oszk.hu/05600/05651/index.phtml>

FOLYÓIRATOK TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁSAI

Igaz Szó, No. 6.

Sütő András: Erdélyi Prométheusz. p. 527.

Kóczy László: Az utókor tisztelete (Apáczai Csere János). pp. 529–530.

Dóczy Pál – Dóczy Tamás: Hagyomány és korszerűség a nevelésben (Apáczai Csere János emlékére). pp. 531–534.

Kortárs, No. 7.

Tartalma:

Apáczai Csere János szülőföldjén (Fényképekből és dokumentumokból összeállította: Kovács Sándor Iván). pp. 1016–1029.

Beke György: Csere János köpenyében (Riport). pp. 1030–1035.

Farkas Árpád: Farkas utca. (Vers). p. 1036.

Szabó Magda: A nagy hegyen. Apácai Csere János emlékezete. pp. 1037–1043.
Lászlóffy Aladár: Az olvasó Apácai. Versek. (A nagykapu + A dátum). p. 1044.
Páskándi Géza: Hogyan "látjuk" az "észit"? Az észről való szemléletünk, rálátásunk az "észre" a nyelvben. (Apáczai emlékének). pp. 1045–1050.
Kovács Sándor Iván: Az Apáczai-metaphora. = Kortárs, 1975. No. 7. pp. 1159–1160.

Korunk, No. 5. (350 éve született Apáczai Csere János)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

Tartalma:

Bartalis János: Lobogott egy láng!... (vers) p. 343.
Lászlóffy Aladár: Az olvasó Apáczai. (A nagykapu. A dátum.) (Versek). p. 344.
Lászlóffy Aladár: A mester és a tanítvány. (Apáczai levele a késő ivadékhoz + A rab kancellár – Bethlen Miklós emlékének.) (Versek). pp. 344–345.
Bretter György: Írt és tanított. pp. 346–350.
Szigeti József: Apáczai logikájának időszerűsége. pp. 350–355.
Csetri Elek: Gazdasági kérdések Apáczai műveiben. pp. 356–362.
További tanulmány:
Binder Pál – Vogel Sándor: Társadalom és művelődés a XVII. századi Apácán. Részlet egy nagyobb tanulmányból. pp. 385–398.

Köznevelés, No. 23.

Tartalma:

Páskándi Géza: Apáczai. p. 2.
Arató Ferenc: Apáczai pedagógiai nézetei. pp. 6–7.
Ágh Bíró Béla: Apáczai erdélyi iskolái. pp. 7–8.
Magyar Enciklopédia. Részletek az Előszóból. p. 8.
Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. Részlet. pp. 8–9.
Részletek az Apáczairól írt visszaemlékezésekből II. Rákóczi Györgytől, Bethlen Miklóstól, Szerb Antaltól, Németh Lászlótól. p. 9.

Pedagógiai Szemle, No. 10.

Tartalma:

Ortutay Gyula: megnyitó az Apáczai Csere emlékülésen. p. 868.
Polinszky Károly: Apáczai Csere János oktatáspolitikai öröksége. pp. 869–875.
Mátrai László: Apáczai helye az európai gondolkodás történetében. pp. 876–882.
Dancsuly András: Apáczai Csere János nevelői tevékenységéről Kolozsvár-Napocán. pp. 883–886.
Benkő Loránd: Az anyanyelv szerepe Apáczai Csere János műveltségelméletében. pp. 887–897.
Mészáros István: Apáczai és az enciklopedikus rendszer-táblázatok. pp. 898–916.

Tiszatáj, No. 6. (350 éve született Apáczai Csere János)

Tartalma:

Makkai László: Az első "modern" magyar ember. pp. 43–47.
Vekerdi László: "Azért... csak tanítton taníts". pp. 47–54.
Bán Imre: Híradás Apáczai Csere János doktori értekezéséről. pp. 55–56.

Fábián Ernő: Alkotó élet. pp. 56–63.
Mátyás Pál: Csere János Apácája. pp. 64–70.
Sarlóska Ernő: Az igazi bölcsességre törekvő olvasó – közöttünk. pp. 71–76.
Páskándi Géza: A halasztás. (Az Apáczai dráma TV-változatának szerkezetrajza). pp. 77–80.

CIKKEK

Alexa Károly: A tudomány gyümölcse gyönyörűséges (Apáczai Csere János születésének 350. évfordulóján). = Tükör, 1975. No. 24. pp. 10–11.

Arató Ferenc: A Magyar Encyclopaedia a 350. éves Apáczai Csere-évfordulón. = Könyv és Nevelés, 1975. No. 3. pp. 107–111.

Arató Ferenc: Apáczai Csere János és megyénk. = Kelet-Magyarország, 1975. jún. 15. p. 8.

Balogh Edgár: Apáczai máig szóló tanácsa. = Brassói Lapok, 1975. jún. 7. pp. 4–5.

Beke György: Az értelem és a fájdalom szobra. Egy román művésznő (Elena Hariga-Avramescu) találkozása Apáczaival. = Utunk, 1975. No. 23. p. 3.

Beke György: Rektor uram köpenyében (Elbeszélés). = Brassói Lapok, 1975. jún. 7. pp. 4–5.

Benkő Samu: Századokat egybekötő emlékezet (Apáczai Csere János születése 350. évfordulójára). = Irodalomtörténet, 1975. No. 2. pp. 261–284; Látóhatár, 1975. No. 8. pp. 66–89. (Könyvben 1979-ben is megjelent.)

Benkő Samu: Apáczai Csere János ellenségei. = A Hét, 1975. No. 24. pp. 6–7. (Könyvben megjelent 1977-ben.)

Bolyki János: "Kősziklákon, havasokon járj, kelj!" = Reformátusok Lapja, 1975. No. 25. p. 1.

Bozóky Éva: Apáczai Csere János és felesége, Aletta. = Nők Lapja, 1975. No. 22. pp. 8–9.

Bozóky Éva: Apáczai Csere János születésének 350. évfordulójára. = Könyvtáros, 1975. No. 6. pp. 353–356.

Brumaru, A. I.: Az igazság kihívása. = Brassói Lapok, 1975. jún. 7. pp. 4–5.

Csanda Sándor: Háromszázötven éve született Apáczai Csere János. = Irodalmi Szemle (Pozsony), 1975. No. 7. pp. 624–626.

Dáné Tibor: Apáczai üzenete. = Brassói Lapok, 1975. jún. 7. pp. 4–5.

Dévényi Róbert: A tudomány magyar messiása (Apáczai). = Múzsák, 1975. No. 2. pp. 8–9.

Fábián Ernő: "Ide pedig tudomány kívántatik!" = Korunk, 1975. No. 11. pp. 881–884.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

- Fábián Ernő: A pedagógus Apáczai. = A Hét, 1975. No. 23. p. 4.
- Fábián Ernő: Apáczai Csere János akadémia-tervezete. = Honismeret, 1975. No. 4. pp. 33–35.
- Fábián Ernő: Apáczai Csere János élő öröksége. = Tanügyi Újság, 1975. No. 6. p. 2.
- Földy Ferenc: Sárospataki emlékezés Apáczai Csere Jánosra. = Észak-Magyarország, 1975. okt. 7. p. 4.
- Für István: Az első magyar kultúrpolitikus. (Emlékezés Apáczai Csere Jánosra). = Dél-Magyarország, 1975. jún. 12. p. 5.
- Für Lajos: Verfasser der ersten ungarischen Enzyklopädie. = Budapester Rundschau, 1975. No. 48. p. 7.
- Gábor István: "Az iskolák fölöttébb való szükségessége". (Háromszázötven éve született Apáczai Csere János). = Magyar Nemzet, 1975. No. 134. p. 5.
- Khim Antal: Utrechtben nyomtatták. A 14199-es számú ritkaság (Apáczai enciklopédiája Nagykörosön). = Pest Megyei Hírlap, 1975. nov. 26. p. 4.
- Király László: Apáczai Csere János egyház- és társadalomszemlélete. = Református Egyház, 1975. pp. 193–196.
- Kósa Csaba: "A tanításban nagy földön mássa nem volt". (350 éve született Apáczai Csere János). = Népszava, 1975. jún. 8. p. 9.
- Ladányi Sándor: Apáczai Csere János – református egyházunk tanítója. = Reformátusok Lapja, 1975. No. 29. p. 3., No. 30. p. 3.
- Mátrai László: Apáczai Európában. = Élet és Irodalom, 1975. No. 25. p. 4.
- Megemlékezések Romániában Apáczai Csere Jánosról. = Népszabadság, 1975. jún. 13. p. 7.
- Mózes András: Apáczai Csere János munkaerkölcse és hivatástudata. = Református Szemle, 1975. No. 5–6. pp. 446–452.
- Orosz Lajos: Általános és szakirányú képzés Apáczai Csere János reformterveiben. = Középfokú Szakoktatás, 1975. No. 7. pp. 11–17.
- Puruczki Béla: Apáczai Csere János. = Élet és Tudomány, 1975. pp. 1059–1063.
- Rácz Győző: Apáczai (1625–1659). = Utunk, 1975. No. 23. pp. 1–3.
- Rehák Ferenc beszélgetése Klement Tamással. (Apáczai Csere János-émlékünnepségek.) = Magyar Hírlap, 1975. jún. 8. p. 6.
- Sarkadi László: Apáczai Csere János öröksége. = Hajdú-Bihari Napló, 1975. No. 134. p. 5; Békés Megyei Népújság, 1975. jún. 8. p. 7; Fejér Megyei Hírlap, 1975. jún. 8. p. 9; Tolna Megyei Népújság, 1975. jún. 8. p. 9; Pest Megyei Hírlap, 1975. jún. 10. p. 4; Csongrád

Megyei Hírlap, 1975. jún. 10. p. 4; Kisalföld, 1975. jún. 10. p. 5; Kelet-Magyarország, 1975. jún. 10. p. 5; Vas Népe, 1975. jún. 15. p. 9.

Sarkadi László: "Nemcsak magunknak születtünk..." (Apáczai Csere János). = Népszabadság, 1975. jún. 10. p. 7.

Szabó László: Apáczai Csere János tanítása. = Pedagógusok Lapja, 1975. No. 12–13. p. 3.

Szalatnai Rezső: Apáczai Csere János. = Evangélikus Élet, 1975. No. 26. p. 4.

Szalay Károly: Apáczai Csere János. = Magyar Hírlap, 1975. jún. 10. p. 6.

Szász János: Tudós magister (Apáczai példája). = A Hét, 1975. No. 34. p. 10.

Szekér Endre: Apáczai Csere János emlékezete (1625–1659). = Petőfi Népe, 1975. jún. 11. p. 5.

Szigeti József: A hazai Descartes. = A Hét, 1975. No. 24. pp. 6–8.

Szigeti József: A rendteremtő értelem könyve. = Igaz Szó, 1975. No. 11. pp. 421–426.

Szuepek Ferenc: Apáczai Csere János. = Dolgozók Lapja, 1975. nov. 16. p. 4.

Veöreös Imre: Még egyszer Apáczairól, a reformáció kapcsán. = Evangélikus Élet, 1975. No. 43. p. 4.

Vogel Sándor: Apáczai faluja. = A Hét, 1975. No. 22. p. 9.

Weszely Tibor: „Matézis nélkül nincs tudomány”. = A Hét, 1975. No. 23. p. 4.

1976

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Arató Ferenc: [Kísérő tanulmány]. Füzetmelléklet a Disputatio hasonmás kiadásához. Bp., 1976. OPKM. 15 p.

Apáczai Csere János [Apatzai Tsere Johannes]: Disputatio theologica inauguralis de primi hominis Apostasia. Hardervici, Typ. Egberti Arnoldi, 1651. (Hasonmás kiadás). Bp., 1976. OPKM. 22 p.

Bán Imre: Apáczai Csere János doktori értekezése. In: Bán Imre: Eszmék és stílusok. Irodalmi tanulmányok. Bp., 1976. Akadémiai. pp. 203–214.

Bisztray Gyula: Apáczai. In: Bisztray Gyula: Könyvek között egy életen át. Bp., 1976. Szépirodalmi. pp. 11–15. (Bisztray Gyula: A 350 éves Bethlen-kollégium c. tanulmányából.)

Illés Endre: A példa (Apáczai Csere János). In: Illés Endre: A só íze. (Esszék, interjúk, visszaemlékezések). Bp., 1976. Magvető. pp. 9–15.

Klaniczay Tibor: Apáczai. In: Klaniczay Tibor: Hagymányok ébresztése. Bp., 1976. Szépirodalmi. pp. 270–271.

Mikó Imre: Akik előttem jártak. Bukarest, 1976. Kriterion. (Több Apáczai-hivatkozással.)

Orosz Lajos: Apáczai Csere János pedagógiai munkássága. In: Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. Összeáll., bev. és jegyz. ell.: Orosz Lajos. 2. jav. kiad. Bp., 1976. Tankönyvkiadó. pp. 5–75. (Neveléstörténeti könyvtár) (A kötet további részleteit lásd a jelen bibliográfia Apáczai műveit bemutató fejezetében. A mű első kiadása 1956-ban jelent meg.)

Online: <http://mek.oszk.hu/07300/07334/index.phtml>

Ism.: Bolyki János. = Theológiai Szemle, 1976. No. 1–2. pp. 61–62.

Rácz Győző: Apáczai. In: Rácz Győző: A lírától a metafizikáig. Bukarest, 1976. pp. 233–239.

CIKKEK

Bán Imre: A XVII. századi magyar puritanizmus irodalom- és művelődéstörténeti jelentősége. = Theológiai Szemle, 1976. No. 5–6. pp. 175–178.

Bartha Tibor: Apáczai Csere János. Előszó az Egyháztörténeti Tanulmányok I. kötetéből. = Reformátusok Lapja, 1976. No. 2. p. 1.

Fekete Csaba: Apáczai Csere János emlékezete (Kiállítás a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában). = Magyar Könyvszemle, 1976. No. 1–2. pp. 179–180.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1976&id=21>

Szigeti József: Apáczai Csere János kolozsvári beszéde. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1976. No. 1. pp. 31–41.

1977

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Benkő Samu: Apáczai Csere János ellenségei. In: Benkő Samu: A helyzettudat változásai. Művelődéstörténeti dolgozatok. Bukarest, 1977. Kriterion. pp. 39–44.

Horkay László: Az első nagy álmodó, Apáczai Csere János. In: Horkay László: A magyar nyelvű filozófia története a XVII. század közepétől a XIX. század végéig (Bevezetés a magyar filozófiai gondolkodás történetébe). Kézirat. Bp., 1977. Magyarországi Református Egyház. pp. 10–13. (Theológiai tanulmányok 7.)

Mátrai László: Apáczai művelődéstörténeti helye. In: Mátrai László: A kultúra történetisége. Bp., 1977. Gondolat. pp. 163–170.

Pápai Páriz Ferenc: Életem folyása. Az 1658. esztendő. In: Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Szerk.: Nagy Géza. Bukarest, 1977. Kriterion. p. 138.

Pápai Páriz Ferenc levele Teleki Sándornak (1712. júl. 1.). In: Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Szerk.: Nagy Géza. Bukarest, 1977. Kriterion. p. 507.

Spielmann József: A karteziánus élettan erdélyi előfutárai és első terjesztői. In: Spielmann József: A közjó szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, 1977. Kriterion. pp. 103–122. (Apáczairól is részletesen szól a szerző.)

Szigeti József: Az élő Apáczai Csere János. In: Magyar Encyclopaedia, az az minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása. Sajtó alá rend., bev. és jegyz. írta: Szigeti József. Bukarest, 1977. Kriterion. pp. 5–71, 467–470.

Weöres Sándor: Apácai Csere János. Lásd az 1982-es könyvrészleteknél!

CIKKEK

Köntös-Szabó Zoltán: Bardócz Lajos vendégkönyvébe (Apáczai Csere János emlékére). = Utunk, 1977. No. 10. p. 6.

Mészáros István: Apáczai ürügyén egy 1641 előtti iskolai Georgica-fordításról. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1977. pp. 229–241.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1977&id=1>

Papp Péter: A geológia Apáczai Csere János Magyar Encyclopaediájában. = Földtani Közlöny, 1977. pp. 102–114.

Sükösd Mihály: Az értelmiség hivatása, avagy ő az én apám. (Kollázs Apáczairól). = Új Tükör, 1977. No. 20. pp. 16–17.

1978

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai Csere János (1625–1659). Témabibliográfia. Összeáll.: Felkai Lászlóné. Bp., 1978. OPKM. Soksz. gépirat. 18 lev.

Tartalmából:

Halálának 300. évfordulója (1959). pp. 10–11.

Születésének 350. évfordulója (1975). pp. 11–15.

A romániai magyar irodalomból. pp. 15–17.

Heinrich László: A csillagászat hajszálgökerei Erdélyben. Apáczai. In: Heinrich László: Az első kolozsvári csillagda. Bukarest, 1978. Kriterion. pp. 16–19. (Szöveggyűjteményben: A csillagászat magyarországi történetéből. Piliscsaba, 2002.)

Tarnóc Márton: Az Enciklopédia szerzője. In: Tarnóc Márton: Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában. Bp., 1978. Gondolat. pp. 149–163.

CIKKEK

Bakó Béla: A modell hitele. = A Hét, 1978. No. 26. p. 8.

Benkő Samu: "Tudós emberek hazánknak sok fő dolgaiban hasznosan szolgálhatnak". = Korunk, 1978. No. 1. pp. 38–39.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1978&id=00458>

Fábián Ernő: Az Encyclopaedia erkölcsi jelentéséről. = Korunk, 1978. No. 1. pp. 44–45.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1978&id=00458>

Kinek ajánlja Gyárfás Endre Apáczai című regényét? = Népszabadság, 1978. okt. 22. p. 14.

Lenkey István: Apáczai Csere János. = Theológiai Szemle, 1978. pp. 63–64.

Sarusi Mihály: Például Apáczai... = Napló, 1978. júl. 8. p. 5.

Szász János: Az Apáczai-modell. = A Hét, 1978. No. 14. p. 8.; No. 15. pp. 6–7. (Kötetben 1986-ban jelent meg.)

Szigeti József: Apáczai mához szóló üzenete. = Korunk, 1978. No. 1. pp. 39–40.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1978&id=00458>

1979

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Barabás Tibor: Apáczai Csere János. In: Barabás Tibor: Magyar csillagok. (Tanulmányok). Bp., 1979. Kozmosz. pp. 13–66.

Benkő Samu: Századokat egybekötő emlékezet. Apáczai Csere János születése 350. évfordulójára. In: Benkő Samu: Haladás és megmaradás. Művelődéstörténeti tanulmányok. Bp., 1979. Szépirodalmi. pp. 111–135.

Bretter György: Apáczai-film (Vázlat). In: Bretter György: Párbeszéd a vágyakkal. (Esszék). Bp., 1979. Magvető. pp. 417–424.

Bretter György: Írt és tanított. + Apáczai-film. In: Bretter György: Itt és mást. Válogatott írások. Bukarest, 1979. Kriterion. pp. 410–418, 419–424.

Kántor Lajos: Szárny és gyökér. Utazás A-tól Z-ig. (Útjegyzetek). Kolozsvár, 1979. Dacia. pp. 211–214. (Utrechttről.)

Ism.: Gáll Ernő: Az Apáczai-modell vonzásában. = Korunk, 1981. No. 3. pp. 181–184.

CIKKEK

Barabás Sándor: Apáczai szülőfalujában (Riport). = Művelődés, 1979. No. 5. pp. 15–16.

Bretter György: Apáczai-film. (Vázlat. Közli: Tamás Gáspár Miklós). = Tiszatáj, 1979. No. 1. pp. 14–17. (Ebben az évben kötetben is megjelent.)

Fazoli Sándor: Apáczai Csere János, történelemoktatásunk magvetője. = Korunk, 1979. No. 11. pp. 868–873.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1979&id=00458>

Gömöri György: Apáczai-bejegyzés egy hágai könyvben. = Utunk, 1979. No. 25. p. 6.

1980

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Batári Gyula (összeáll.): Írók és könyvek. (Magyar írók könyvekről és az olvasásról). Bp., 1980. Népművelési Propaganda Iroda. (Apáczairól: p. 10.)

Kemény János és Bethlen Miklós művei. A szöveggondozás és a jegyzetek V. Windisch Éva munkája. Bp., 1980. Szépirodalmi. (Magyar remekírók) (Apáczairól: pp. 542–555.)

Szabó Magda: A nagy hegyen. Apáczai Csere János emlékezete. In: Kívül a körön. Bp., 1980. Szépirodalmi. pp. 24–38. (2. kiad. Bp., 1982. Szépirodalmi–Magvető.)

Szász János: Felhőjáték Franekerben. (Egy utazás eszmerajza). Bukarest, 1980. Kriterion. 187 p.

Ism.: Gálfalvi Zsolt. = A Hét, 1981. No. 5. pp. 7–8; Mandics György. = Igaz Szó, 1981. No. 10. pp. 351–352.

CIKKEK

Gyárfás Endre: Az Apáczaiak bőrébe bújva (Tóth Mária beszélgetése Gyárfás Endrével). = Köznevelés, 1980. No. 17. p. 7.

1981

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Erdélyi János: Apáczai Csere János ösmértetése. In: Erdélyi János: Filozófiai és esztétikai írások. Szerk.: T. Erdélyi Ilona. Bp., 1981. Akadémiai. pp. 179–193, 947–951. (A magyar irodalomtörténetírás forrásai 10.)

Erdélyi János akadémiai székfoglalója, 1859.

Erdélyi János: Apáczai Cseri János. In: Erdélyi János: Filozófiai és esztétikai írások. Szerk.: T. Erdélyi Ilona. Bp., 1981. Akadémiai. pp. 263–273. (A magyar irodalomtörténetírás forrásai 10.)

Hargittay Emil: Az 1656–1711 közötti évek levelezéséből. In: Régi magyar levelestár. 2. köt. Bp., 1981. Magvető. (Apáczairól: pp. 231–234.)

Keresztury Dezső: Apáczai. In: Keresztury Dezső: A magyar irodalom képeskönyve. Bp., 1981. Magyar Helikon–Móra. p. 75.

Mészáros István: Apáczai Csere János. In: Mészáros István: Az iskolaügy története Magyarországon 996–1777 között. Bp., 1981. Akadémiai. pp. 332–347.

Mészáros István a következő módon mutatja be a mai tudományrendszertani ismereteket figyelembe véve az Enciklopédia szerkezetét:

I–V. rész, toldalékkal: Alapvetés (ismeretelmélet, matematika, geometria, mechanika) – a teljes mű 22%-a

VI–VIII. rész: Természettudományok (csillagászat, földrajz–fizika–kémia, biológia–fiziológia–pszichológia, állattan–növénytan–ásványtan, városépítés–mezőgazdaság) – a teljes mű 50%-a

IX–X. rész: Humán tudományok (történelem, erkölcsstan–államtan–iskolaszervezet-tan) – a teljes mű 17%-a

XI. rész: Teológia – a teljes mű 11%-a

Sütő András: Apáczai Csere János emlékezete. In: Sütő András: Évek – hazajáró lelkek. (Cikkek, naplójegyzetek). Bukarest, 1981. Kriterion. pp. 189–190. (Az 1977-ben megjelent cikk újraközlése.)

CIKKEK

Füsti Molnár Sándor: Az első magyar nyelvű egészségtan. (Apáczai Csere János és a "Magyar Encyclopaedia"). = Egységnevelés, 1981. No. 3. pp. 124–127.

Gáll Ernő: Az Apáczai-modell vonzásában. = Korunk, 1981. No. 3. pp. 180–184.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1981&id=00458>

Jankovics József: Apáczai hatása Bethlen Miklós pedagógiai és iskolapolitikai törekvéseire. = Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 18 (1981) [1982] pp. 75–81. (Klny.: Irodalomtörténeti dolgozatok 144.)

Makkai László: Bethlen Gábor és az európai művelődés. = Századok, 1981. No. 4. pp. 673–697.

Mészáros István: Iskolaügy Bethlen Gábor korában. = Vigília, 1981. No. 2. pp. 85–89.

Náhlík Zoltán: Bethlen Gábor művelődéspolitikája. = Pedagógiai Szemle, 1981. No. 3. pp. 250–258.

Szigethy Gábor: Egy hollandus Erdélyországban. = Kortárs, 1981. No. 5. pp. 807–809.

1982

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Orbán Balázs: Apáca. In: Orbán Balázs: A székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népművészeti szempontból. 6. köt. Barcaság. Bp., 1982. Helikon. pp. 424–428. (A Budapesten 1873-ban megjelent mű reprint kiadása, a hivatkozott fejezetben Apáczai életrajzát is közli a szerző, egyben hivatkozik Bethlen Miklós önéletrajzára.)

Weöres Sándor: Apácai Csere János. Egy fordítás-kötet ajánlása: A mennyei lámpást magyaroknak ajándékozó kegyes és tudós Bökényi Philep János képében az Isten országára tudakozó magyar híveknek megszólítások. + Weöres Sándor tanulmánya. In: Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból. Összeáll., sajtó alá rend., a jegyz. és az utószót írta: Weöres Sándor. Bev.: Kovács Sándor Iván. 2. bőv. kiad. I. köt. Bp., 1982. Magvető. pp. 367–369. (1. kiad.: Bp., 1977. Szépirodalmi.)

CIKKEK

Alaksza Tamás: Házsongárd halottai. Egy pedagógus példája (Apáczai). = Magyarország, 1982. No. 40. pp. 24–25.

Kabán Annamária: A bekezdések szöveglogikai szerkezete Apáczai Magyar Encyclopaediájában. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1982. No. 1–2. pp. 101–107.

Kisgyörgy Zoltán: Apáczai Csere János. (Barangolás a szülőhely körül). = A Hét, 1982. No. 35. p. 8.

Szabó T. Ádám: Beiratkozott magyar diákok a franekeri egyetemen (1585–1683). = Névtani Értesítő 7 (1982) pp. 48–60. (Apáczairól: p. 55.)

Tóth Béla: Református kollégiumaink tankönyvei a 16–17. században. = Könyv és Könyvtár, 1982. pp. 43–64. (Klly.: A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Közleményei, 124. Debrecen, 1982.)

1983

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Nemeskürty István: Az első magyar enciklopédia. In: Nemeskürty István: Deák, írj magyar éneket. A magyar irodalom története 1945-ig. 1. kiad. Bp., 1983. Gondolat. pp. 238–240. (Több kiadásban is megjelent.)

CIKKEK

Mészáros István: Áprily Lajos "Tavasza a házsongárdi temetőben". = Köznevelés, 1983. No. 1. p. 9.

1984

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bényei József: A fejedelem közbeszól (Az Apáczai–Basirius-vita). In: Bényei József: Magyar írók pereit. Bp., 1984. Móra. pp. 26–29. (Kozmosz Könyvek)

Bethlen Miklós emlékiratai. Sajtó alá rend.: Steinert Ágota, utószó: Köpeczi Béla, ford.: Toldy István. [Bp.], Helikon, 1984. 239 p., [20] t.

Fábián Ernő: A Magyar Encyclopaedia műveltségelménye. + Alkotó élet. In: Fábián Ernő: A példaadás erkölcsé. Tanulmányok. Bukarest, 1984. Kriterion. pp. 95–106, 106–120.

Kabán Annamária: Bekezdéstípusok szövegszerkezeti sajátosságai Apáczai, Melius és Pápai Páriz műveiben. In: Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok. Bukarest, 1984. Kriterion. pp. 266–281.

Tolnai Gábor: Bethlen Miklós. In: Tolnai Gábor: Fejedelmi Erdély. Bp., 1984. Szépirodalmi. pp. 102–127. (Több Apáczai-hivatkozással.)

Tóth Gábor: Apáczai. In: Tóth Gábor (szerk.): A nevelés története. 3. köt. Bp., 1984. Tankönyvkiadó. pp. 559–564. (2. kiad.: Bp., 1990.)

Vargha Balázs: A magyar szótörténet lyukas hálóját. In: Vargha Balázs: Jelek, jelképek, jellemek. Bp., 1984. Magvető. (Apáczairól: pp. 493–519.)

Várkonyi Ágnes, R.: Apáczai és az iskolák. In: R. Várkonyi Ágnes: Erdélyi változások. Az erdélyi fejedelemség a török kiűzésének korában 1660–1711. Bp., 1984. Magvető. pp. 269–279, 474.

CIKKEK

Kádár Béla: "Az iskola: tanítók és tanítók rendezett társulása!" (Apáczai Csere János pedagógiai elvei és munkássága a kolozsvári beköszöntő beszéd elemzése kapcsán). = Ma és Holnap, 1984. No. 2. pp. 261–270.

Madarász né Marossy Ágnes: Németh László két történelmi drámájának szókincséről. (Apáczai, Széchenyi). = Magyar Nyelvőr, 1984. No. 4. pp. 426–439.

Takács Béla: Bethlen Gábor művelődéspolitikája és mecénási tevékenysége. = Theológiai Szemle, 1984. No. 1. pp. 15–17.

Tánczos Vilmos: Kartézianus és coccejánus eszmék hatása Bethlen Miklós személyiségének alakulására. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1984. pp. 9–22.

1985

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Makkai László: Filozófiai modernizmus. Apáczai modernisége, Apáczai vallásossága. In: Pach Zsigmond Pál (főszerk.) – R. Várkonyi Ágnes (szerk.): Magyarország története 1526–1686. 2. köt. Bp., 1985. Akadémiai. pp. 1516–1522.

Szabó László, Z. – Wacha Imre (vál. és szerk.): A szó becsülete. Íróink az anyanyelvről (1541–1980). Bp., 1985. HNOT. (Apáczairól: pp.18–19.)

CIKKEK

Erdmann Gyula: A magyar nyelvű oktatás első csúcspontja – Apáczai Csere János (1625–1659). = Békés Megyei Népművelés, 1985. jan. 10. p. 6.

Illés Endre: Torzók. = Népszabadság, 1985. okt. 12. p. 13.

Mátyás Pál – Vogel Sándor: Társadalom és művelődés a XVII. századi Apácán. = Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 21 (1985) pp. 73–109. (Ezen belül: Apáca és Apáczai Csere János. pp. 93–99.)

Sebestyén Mihály: Egy kötet Apáczai Csere János könyvtárából. = Művelődés, 1985. No. 3. pp. 38–39.

1986

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Ecsedy Judit, V.: Magyar diákok Hollandiában a 17–18. században (Életmódjuk – publikációik). In: Bernáth István (szerk.): Hollandból magyarra (Kulturhistoriai tanulmányok és szemelvények). Bp., 1986. Akadémiai. pp. 59–87.

Féja Géza: Apáczai Csere János. In: Féja Géza: Arcképek régi irodalmunkból. (Tanulmányok). Bp., 1986. Szépirodalmi. pp. 257–272.

Fináczy Ernő: Az újkori nevelés története (1927). Reprint kiadás. Szerk.: Gazda István. Bp., 1986. Könyvértékesítő Vállalat. (Apáczairól: pp. 311–314.)

Kemény Gábor: A pedagógiai tudat kialakulása Magyarországon. (Neveléstörténeti tanulmányok). Sajtó alá rend.: Kemény Katalin. Bp., 1986. Tankönyvkiadó. (Apáczairól: pp. 93–130.)

Lendvai L. Ferenc: Forradalom, magyarság. Történetfilozófiai tanulmány. Bp., 1986. Akadémiai. (Apáczairól: pp. 71–72.)

Péter Katalin: Iskolaügy, szellemi kultúra és értelmiség a 17. század közepi Erdélyben. In: Köpeczi Béla (főszerk.), Makkai László, Mócsy András, Szász Zoltán (szerk.): Erdély története. II. köt. (1606–1830). Bp., 1986. Akadémiai. pp. 763–783. (A kiadvány tömörített változata több nyelven is megjelent, Apáczaira történő utalásokkal.)

Sain Márton: Európa új matematikát teremt. Apáczai. In: Sain Márton: Nincs királyi út! Matematikatörténet. Bp., 1986. Gondolat. p. 534, 536.

Sivirsky Antal: A peregrinusok 1600–1800. In: Sivirsky Antal: A holland–magyar kulturális kapcsolatok öt évszázada. Bp., 1986. Akadémiai. (Apáczairól: pp. 14–15.)

Szász János: Az Apáczai-modell. In: Szász János: A fennmaradás esélyei. (Esszék). Bp., 1986. Gondolat. pp. 58–76.

Vita Zsigmond: Apáczai Csere János közművelődési törekvései. In: Vita Zsigmond: Az enyedi kohó. Bp., 1986. Magvető. pp. 96–137. (Először 1968-ban jelent meg.)

CIKKEK

Bajkó Mátyás: Kálvin és a református iskolakultúra. = Pedagógiai Szemle, 1986. No. 11. pp. 1105–1111.

Bertalan Imre: William Amesitől Eugen Osterhavenig (A magyar reformátusok hollandiai peregrinációjának három évszázada). = Theológiai Szemle, 1986. No. 5. pp. 282–286.

Egyed Péter: Jegy és jel. Régi erdélyi filozófusok jeleméleti felfogásáról. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1986. No. 2. pp. 103–110.

Für Lajos: Apáczai Csere János. = Népszava, 1986. aug. 18. pp. 4–5.

Für Lajos: Verfasser der ersten ungarischen Enzyklopädie. = Budapester Rundschau, 1986. No. 48. p. 7.

Szabó András: Melanchthontól Lipsiusig. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1986. pp. 483–506.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1986&id=1>

Szénássy Zoltán: Apáczai Csere János, népének tanítója. = Honismeret, 1986. No. 4. pp. 14–16.

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Balázs János: Comenius panszofizmusának és Apáczai Csere enciklopédizmusának nyelvbölcseleti alapjai. In: Balázs János: Hermész nyomában. A magyar nyelvbölcselet alapkérdései. Bp., 1987. Magvető. pp. 429–450, 703–705.

Illés Endre: Az enciklopédista. In: Illés Endre: Napfoltok. Bp., 1987. Magvető. pp. 7–14.

Ism.: Szász Imre. = Új Tükör, 1987. No. 34. p. 23; Marx József. = Élet és Irodalom, 1987. No. 35. p. 11.

Jankovics József: Apáczai hatása Bethlen Miklós pedagógiai és iskolapolitikai törekvéseire. In: Jankovics József (szerk.): Bethlen Miklós levelei. I. köt. Bp., 1987. Akadémiai. pp. 29–37.

Ladányi Sándor: A XVII–XVIII. századi magyar református szellemi művelődés irányzatai és a holland egyetemek. In: Tóth Károly – Szűcs Ferenc (szerk.): Szószék és katedra. Tanulmányok dr. Tóth Kálmán professzor tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Bp., 1987. Református Theológiai Akadémia. pp. 81–89.

Ladányi Sándor: Hongaarse studenten aan Nederlandse universiteiten. In: Heimlich István (szerk.): Nederlanders en Hongaren. Bp., 1987. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése. pp. 72–81.

Soltész Zoltánné Juhász Erzsébet: Hungarica prints published in the Netherlands. In: Heimlich István (szerk.): Nederlanders en Hongaren. Ontmoetingen tussen twee volken. Bp., 1987. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése. pp. 28–38.

Szabó Magda: A nagy hegyen. Apáczai Csere János emlékezete. In: Szabó Magda: Záróvizsga. Bp., 1987. Református Zsinati Iroda. pp. 47–59.

Ism.: Tóth Lajos. = Reformátusok Lapja, 1987. No 49. p. 9.

Toldy Ferenc: Apáczai Csere János. In: Toldy Ferenc: A magyar nemzeti irodalom története. A legrégebbi időktől a jelen korig. Bp., 1987. pp. 111–113. (Az 1864–65-ben megjelent mű új mutatóval kiegészített változata. Sajtó alá rend.: Szalai Anna.)

CIKKEK

Mészáros István: Meghívó Apáczaitól. = Köznevelés, 1987. No. 25. pp. 11–12.

1988

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Balás Gábor – Pomogáts Béla: Irodalmi alkotók és alkotások. In: Balás Gábor (szerk.): A székely művelődés évszázadai. Bp., 1988. Panoráma. (Utazások a múltban és jelenben) (Apáczairól: p. 194.)

Herepei János: A házsongárdi temető régi sírkövei. Bp., 1988. Akadémiai. (Apáczairól: p. 35, 307, 390.)

Kovács Sándor Iván: Szakácmesterségnek és utazásnak könyvecskéi. Bp., 1988. Szépirodalmi. (Több Apáczai-hivatkozással.)

Mészáros István: Iskolaügy az erdélyi fejedelemségben. In: Horváth Márton (főszerk.): A magyar nevelés története I. köt. Bp., 1988. Tankönyvkiadó. pp. 70–79. (Apáczairól: pp. 72–79.)

Mészáros István: Gyulafehérvár. In: Mészáros István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiaja (996–1948). Bp., 1988. Akadémiai. pp. 191–192.

Monok István – Varga András (szerk.): Partiumi könyvesházak 1623–1730. Sárospatak, Debrecen, Szatmár, Nagybánya, Zilah. Bp.–Szeged, 1988. MTA Könyvtára. (Apáczairól: p. 142, 209, 241.) (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 14.)

Steindler, Larry: Ungarisch als Wissenschaftssprache: János Apáczai Csere und Bernard Sartori. In: Steindler, Larry: Ungarische Philosophie im Spiegel ihrer Geschichtsschreibung. Freiburg–München, 1988. Karl Alberl. pp. 81–87.

CIKKEK

Madarászné Marossy Ágnes: Németh László két történeti drámájának szókincséről. (Apáczai, Széchenyi). = Magyar Nyelvőr, 1988. pp. 426–439.

Pásztor Emil: Apáczai Csere János szülőfaluja és a buldózerek. = Magyar Nemzet, 1988. aug. 22. p. 8.

1989

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Beke György: Apáczai Csere János szellemi romkertjében. In: Beke György: Régi erdélyi skólák (Barangolások térben és időben). Bp., 1989. Tankönyvkiadó. pp. 7–45.

Köpeczi Béla (főszerk.) – Barta Gábor (szerk.): Erdély rövid története. Bp., 1989. Akadémiai. (Több Apáczai-hivatkozással.)

Mészáros István: Meghívó Apáczaitól. In: Mészáros István: Iskolatörténeti kaleidoszkóp. 1. köt. Bp., 1989. Artemis. pp. 90–93.

CIKKEK

Beke György: Csere János uram szellemi romkertje. = Kortárs, 1989. No. 8. pp. 101–117.

Derzsi Elza: Apáca ("Örökké rendelj!"). = Családi Tükör, 1989. No. 10. pp. 8–9.

1990

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Hanak, Tibor: Geschichte der Philosophie in Ungarn. München, 1990. Ungarisches Institut München. (Apáczairól elsősorban: pp. 29–31.)

CIKKEK

Bajkó Mátyás: Az erdélyi kollégiumtípusú iskolakultúra jelentkezése és kibontakozása. = Pedagógiai Szemle, 1990. pp. 672–681.

Binder Pál: Apáczai Csere János Farkas utcai lakása. = Élet és Irodalom, 1990. No. 13. p. 3.

Binder Pál: Apáczai Csere János Farkas utcai lakása. = Helikon, 1990. No. 13. p. 3.

Fábián Ernő: A tudás erejével. = A Hét, 1990. No. 21. p. 7.

Fábián Ernő: Gondolatok a szabadelvű oktatásról. = Korunk, 1990. pp. 1094–1099.

Indig Ottó: "Minden tisztességes dolog törvény szerént való". (365 esztendeje született Apáczai Csere János). = Kelet–Nyugat (Nagyvárad), 1990. No. 21. p. 8.

Kisgyörgy Zoltán: Egy barcasági magyar evangélikus község – Apáca. = Az Ige (Kovászna), 1990. No. 7–8. p. 4.

Mészáros István: Egy régi álom mai tanulságai: Apáczai erdélyi egyetem-terve 1658-ból. = Korunk, 1990. pp. 1201–1208.

Mohácsi Eszter: Aki hazahozta a tulipánt. = Kelet–Nyugat (Nagyvárad), 1990. No. 38. p. 8.

Steindler, Larry: A magyar filozófia eszméi és historiográfiai alapjai. A filozófiai elmaradottság kérdése és hatása a filozófiatörténettel való foglalkozásra. (Ford.: Schulcz Katalin.) = Magyar Filozófiai Szemle, 1990. pp. 357–400. (Apáczairól is.)

Szabó Gyula: Testamentum. I–IV. = Helikon, 1990. No. 1–4. p. 6, 7, 7, 7.

Szabó Piroska: Apáczai Csere János nyomdokában. = Művelődés, 1990. No. 10. pp. 1–2.

Szilágyi Aladár: Példabeszéd a hűségéről [Apáczai]. = Kelet–Nyugat (Nagyvárad), 1990. No. 40. p. 8.

Voigt Vilmos: A Hungarian encyclopedia (1653) with references to semiotics. = Semiotica (New York) 79 (1990) No. 3–4. pp. 235–255.

1991

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Balassa Brúnó: Iskolai művelődés. In: Domanovszky Sándor (szerk.): A kereszténység védőbástyája. Bp., 1991. Balassi. pp. 449–476. (Magyar művelődéstörténet 3.) (Az 1930-as években a Magyar Történelmi Társulat gondozásában megjelent kiadvány reprintje.)

Jakó Zsigmond anyagának felhasználásával sajtó alá rend.: Monok István, Németh Noémi, Tonk Sándor: Erdélyi könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely. Szeged, 1991. Scriptum. (Apáczairól: p. 49, 69, 108.) (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/2.)

Kószeghy Péter: Reneszánsz és barokk, reformáció és ellenreformáció. In: Kósa László (szerk.): A magyarságtudomány kézikönyve. Bp., 1991. Akadémiai. (Apáczairól: pp. 508–509.)

Szabó Gyula: Ostorod volt-e Rodostó? (Történelmi különtudósítások). Bukarest, 1991. Kriterion. 350 p. (Apáczai Csere János, Bethlen Kata, Mikes Kelemen).

Ism.: K. S. = Korunk, 1991. No. 12. p. 1555; Fábrián Ernő. = A Hét, 1992. No. 4. pp. 6–7; Bogdán László. = Látó (Marosvásárhely), 1992. No. 10. pp. 88–89.

Voigt Vilmos: Apáczai Csere János magyar szemiotikája. In: Hajdú Mihály – Kiss Jenő (szerk.): Emlékkönyv Benkő Loránd 70. születésnapjára. Bp., 1991. ELTE. pp. 638–641.

CIKKEK

Erdély öröksége. Apáczai Csere János. Tótfalusi Kis Miklós. Cserei Mihály. (Szöveggyűjtemény. Kisegítő tananyag.) = Helikon, 1991. No. 8. pp. 6–7.

Jakó Zsigmond: A védőpajzsot köszönöm. = Művelődés, 1991. No. 9. p. 19.

Sebestyén Mihály: Adalékok Apáczai Csere János könyvtárának rekonstruálásához. = Magyar Könyvszemle, 1991. No. 4. pp. 376–384.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1991&id=21>

Tóth László: Apáczai Csere János és Comenius szellemében (Magyar magángimnázium Galántán). = Új Magyarország, 1991. No. 41. p. 11.

Tóth Sándor, T.: Erdélyi matematikai kéziratok a 14–19. századból. = Magyar Könyvszemle, 1991. pp. 175–206.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1991&id=21>

1992

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Kiss Csongor: Apáczai Csere János. In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyarok a természettudomány és a technika történetében. Bp., 1992. OMIKK. pp. 23–24. (Új kiadása: 1997.)

Nemeskürty István: Kis magyar művelődéstörténet. 1000-1945. Bp., 1992. Pannon. (Apáczairól: p. 65.) (Több kiadásban is megjelent.)

Priszter Szaniszló: Írott emlékeink az élővilágról a török hódoltság korában (1526–1699). In: Kádár Zoltán – Priszter Szaniszló: Az élővilág megismerésének kezdetei hazánkban. Bp., 1992. Akadémiai. pp. 26–27.

Szénássy, Barna: János Apáczai Csere's contribution to mathematics. In: Barna Szénássy: History of Mathematics in Hungary until the 20th Century. Bp., 1992. Akadémiai. pp. 53–57.

Tonk Sándor – Szabó Miklós: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban, 1521–1700. Szeged, 1992. p. 123. (Fontes rerum scholasticarum 4.)

CIKKEK

Rónay László: Arcképek a 17. és 18. századból. = Vigília, 1992. No. 3. p. 203.

Vita Zsigmond: A gyulafehérvári Kollégium. = Művelődés, 1992. No. 8. pp. 36–38.

1993

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bodosi Béla: Comenius és Apáczai. In: Az Esterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Tanulmányok a neveléstudomány és a pszichológia köréből, tomus 21. Szerk.: Nagy Andor. Eger, 1993. pp. 95–107.

Nemeskürty István: Az első magyar enciklopédia. In: Nemeskürty István: A magyar irodalom története. 1000–1945. 1. köt. Bp., 1993. Akadémiai. pp. 251–254.

Tonk Sándor – Szabó Miklós: Erdélyiek egyetemjárása a középkor és a kora újkor folyamán. In: Régi és új peregrináció (Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon). Szerk.: Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit. II. köt. Bp.–Szeged, 1993. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság–Scriptum Kft. pp. 491–500.

CIKKEK

Barnafi Márta – Takács Attila – Kucs Márta: Régi erdélyi skólák nyomában. = Erdélyi Tükör, 1993. No. 3. pp. 13–16.

Mélykúti János: Apáczai Csere János, iskoláink névadója. = Pedagógia Műhely (Nyíregyháza), 1993. No. 6. pp. 45–49.

Szőcs István: Merjünk még kisebbek lenni? = Helikon, 1993. No. 9. pp. 6–7.

1994

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bodosi Béla: Comenius és Apáczai. In: Az Esterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei (Tanulmányok a neveléstudomány és a pszichológia köréből). Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series 22. Szerk.: Pócs Tamás, V. Raisz Rózsa. Eger, 1994. pp. 61–74.

Dörömbözi János: Filozófiai gondolkodás a 17. századi Magyarországon. In: Dörömbözi János: A filozófia története és elmélete. 2. köt. Bp., 1994. Nemzeti Tankönyvkiadó. pp. 29–32. (Apáczai: p. 30.)

Kornis Gyula: Apáczai. In: Várhegyi Miklós (szerk.): ELMÉSZ. Szemelvények a régi magyar filozófiából. Veszprém, 1994. Comitatus. pp. 272–274. (Kornis Gyula: A magyar bölcséleti műnyelv fejlődése c. tanulmányából.)

Monok István – Németh Noémi – Varga András (szerk.): Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. Szeged, 1994. Scriptum. (Apáczairól: p. 14, 24, 41, 188, 218, 243, 249, 263.) (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/3.)

Pukánszky Béla – Németh András: A tudományok első magyar összegzője, Apáczai Csere János. In: Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet. Bp., 1994. Nemzeti Tankönyvkiadó. pp. 151–164.

Online: <http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/06.03.html>

Szabó Árpád: Magyar Encyclopaedia, Logikátska. Apáczai Csere János. In: Szabó Árpád: Magyarország, irodalom és filozófia. Olvasókönyv a filozófia és az irodalom tanulásához. Bp., 1994. Soc. Philosophia Classica pp. 24–31, 33. (Több kiadásban is megjelent.)

Szögi László: Apáczai Csere János egyetemalapítási terve Kolozsvárott. In: Szögi László (szerk.): Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái. Bp., 1994. Művelődési és Közoktatási Min. pp. 21–22.

CIKKEK

Gábos Zoltán: Kiegészítések Szily Kálmán Apáczai-portréjához. = Természet Világa, 1994. No. 1. Melléklet. pp. 4–8.

Heltai János: Még egyszer Apáczai 'ismeretlen munkájáról'. = Magyar Könyvszemle, 1994. pp. 74–77.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1994&id=21>

Jancsik Pál: Tন্তoonstellingsve. = Helikon, 1994. No. 22. p. 21.

Jankovics József: Apa és fiú. Bethlen János és Bethlen Miklós portréjához. = Iskolakultúra, 1994. No. 11–12. pp. 120–123.

Kerekes Medárd Ferenc: „Hogy vehessenek ők valami hasznot belőle”. Pszichiátriai ismeretek klasszikus erdélyi orvosi szakírók műveiben. = A Hét, 1994. No. 12. p. 12.

Molnár József: Fejezetek egyik Misztótfalusi Kis Miklós monográfiából. Misztótfalusi támogatói és barátai. = Helikon, 1994. No. 16. pp. 10–12.

Nagy Péter: Bethlen Miklós és Önéletírása. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1994. pp. 445–478.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1994&id=1>

Péter Katalin: Az erdélyi magyar iskolázás a 16. és 17. században. = A Ráday Gyűjtemény évkönyve 7 (1994) pp. 9–13. (Kötetben 1995-ben is megjelent.)

Soproniné Nemes Ilona: "Minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása". (Aktualitás-paradoxon Apáczai Csere János műveire). = Magyar Filozófiai Szemle, 1994. pp. 463–468.

Szily Kálmán: Apáczai Encyclopaediája matematikai és fizikai szempontból.= Természet Világa, 1994. No. 1. Melléklet. pp. 1–4.

1995

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Agárdi Péter: A nemzeti oktatás és művelődés hivatástudata. In: Agárdi Péter (szerk.): Szöveggyűjtemény a magyar művelődéstörténet tanulmányozásához. Pécs, 1995. JPTE. pp. 72–73.

Csikós Júlia: Egy újabb kötet Apáczai Csere János könyvtárából. In: Örökség és feladat. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 1995. EMKE–Eötvös Károly Könyvtár. pp. 58–62.

Péter Katalin: Az erdélyi magyar iskolázás a 16. és 17. században. In: Péter Katalin: Papok és nemesek. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból. Bp., 1995. Ráday Gyűjtemény. pp. 98–108. (A Ráday Gyűjtemény tanulmányai 8)

Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440–1711. Bp., 1995. Háttér. p. 240, 320, 322. (Magyarok Európában 2.)

Szögi László: Apáczai Csere János egyetemalapítási terve Kolozsvárott. In: Szögi László (szerk.): Régi magyar egyetemek emlékezete. Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez. 1367–1777. Bp., 1995. ELTE. pp. 16–17.

CIKKEK

Dancsuly András: Apáczai élő példa. = A Hét, 1995. No. 42. pp. 10–11.

Dancsuly András: Hogyan tanított Apáczai? = Közoktatás, 1995. No. 12. p. 12.

Hajós József: A magyar filozófia múltjából. Jegyzetek Hanák Tibor szintéziséhez. = Erdélyi Múzeum, 1995. No. 1–2. pp. 107–122. (Hanák kötetének első kiadását lásd 1990-nél!)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1995&id=979>

Hintalan László János: Az intézményességből a természetes rendszerek felé. = Magyar Felsőoktatás, 1995. No. 10. pp. 32–33.

Iván Csaba: Bethlen Miklós és műve. = Iskolakultúra, 1995. No. 10. pp. 38–45.

M. S. I.: Apáczai Csere János (1625–1659). = Kollégium, 1995. No. 2. p. 4.

1996

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Apáczai. In: Faragó József – Incze Miklós – Katona Szabó István (szerk.): Emlékkönyv. 1000 éves a magyar iskola. (Az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadai. Kiállítás és konferencia). Bp., 1996. Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete–Bolyai Egyetemért Alapítvány. (Apáczairól: pp. 9–10)

Balogh László (szerk.): 1000 éves a magyar iskola. Bp., 1996. Korona. (Apáczairól: pp. 24–27.)

Benedek Elek: Apáczai Csere János. In: Benedek Elek: Nagy magyarok élete. 1. köt. Bp., 1996. Videopont Kiadó. pp. 418–433. (A klasszikus mű új kiadása.)

Hajós József: 17–18. századi kolozsvári Descartes-vonatkozások, avagy Descartes első kolozsvári százada. In: Csejtei Dezső – Dékány András – Laczkó Sándor (szerk.): A karteziánizmus négyszáz éve. Szeged, 1996. Pro Philosophia Szegedi Alapítvány. pp. 277–284.

Kecskés Pál: A régi magyar bölcselők. In: Gazda István – V. Molnár László: Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból. Bp., 1996. Tárogató. pp. 445–456. (A tanulmány a szerzőnek „A bölcsélet története főbb vonásaiban” címmel a Szent István Társulat gondozásában 1942-ben megjelent nagy monográfiájából a filozófia magyarországi történetét bemutató fejezet új kiadása.)

Keserű Bálint: "Rajongók" Erdélyben (Profetikus irodalom és publicisztika a XVII. század derekán). In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk.: Kovács András, Sipos Gábor, Tonk András. Kolozsvár, 1996. Erdélyi Múzeum-Egyesület. pp. 247–256. (Bisterfeld, Alstedt, Piscator és a gyulafehérvári kollégium működéséről.)

Kovács András: Az építkező Bethlen Gábor és székvárosa. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk.: Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996. Erdélyi Múzeum-Egyesület. pp. 257–275.

Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660. Szeged, 1996. Scriptum. (A Kárpát-medence koraújkori könyvtárai 1.) (Apáczairól: p. 199.)

Szigyártó Sándor: Apáczai Csere János és Szenczi Molnár Albert. In: Szigyártó Sándor: Az erdélyi panteon. Bp., 1996. Országos Idegennyelvű Könyvtár. pp. 262–263.

CIKKEK

Árok Antal: Apáczai Csere János. = Pedagógusok Lapja, 1996. No. 2. pp. 2–3.

Mészáros István: Régi mesterek modern gondolatai (Apáczai Csere János). = Élet és Tudomány, 1996. No. 25. pp. 774–775.

Percz László: Böhm Károly nyelve. = Korunk, 1996. No. 12. pp. 54–60.

Percz László: Magyar filozófia. = Világosság, 1996. No. 12. pp. 62–69. (Apáczairól: p. 63.)

Sipos Gábor: Apáczai Csere János szellemi öröksége. = Embernevelés, 1996. No. 1. pp. 1–7.

Sipos Gábor: Értelmiségi életforma a 17. századi Erdélyben. = Limes (Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat), 1996. pp. 21–28.

1997

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Ágoston István: A magyarországi puritanizmus gyökerei. Magyar puritánus törekvések a XVII. század első felében. Bp., 1997. Kálvin. (Apáczairól: pp. 134–136.)

Filep László: Magyar matematikusok. Apáczai. In: Filep László: A tudományok királynője. A matematika fejlődése. Bp.–Nyíregyháza, 1997. Typotex–Bessenyei. p. 469.

Győri L. János: Apácai Csere János. In: Győri L. János: A magyar reformáció irodalmi hagyományai. Kézikönyv református középiskolák számára. Bp., 1997. Református Köznevelési és Közoktatási Intézet. pp. 104–105.

Ladányi Sándor: Peregrination ungarischen reformierten Studenten an westeuropäischen Universitäten im 16-17. Jahrhundert – westeuropäische Einflüsse in der ungarischen Reformierten Kirche, mit besonderem Hinblick auf Holland. In: Universitas Budensis 1395-1995. (Ed. u. hrsg. von László Szögi und Júlia Varga). Bp., 1997. pp. 199–207.

Mészáros István: Apáczai Csere János. (Ezer év nagy magyar pedagógusai). In: Mészáros István: Magyar iskola (1996–1996). Előadások, cikkek, beszédek. Bp., 1997. Eötvös. (Apáczairól: pp. 269–272.)

CIKKEK

Gaál György: A magyar egyetemi oktatás Erdélyben. = Erdélyi Múzeum, 1997. No. 3–4. pp. 360–369.

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1997&id=979>

Pótor Imre: Utrecht és a Stipendium Bernardinum. = Református Egyház, 1997. No. 1. pp. 16–19. (Apáczairól: p. 17.)

Sebestyén József: Magyar diákok emléke (műemléki vonatkozásokkal) a frieslandi Franekerben. = Műemlékvédelmi Szemle, 1997. pp. 243–258.

Ungvári Zrínyi Imre: Erdélyi magyar kartezianizmus a 17. században. (Descartes eszméi Apáczai Csere János műveiben). = Kellék (Kolozsvár), 1997. No. 8–9. pp. 157–176. (Könyvben 1998-ban.)

1998

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Bartók István: Szinkretikus irányzatok. In: Bartók István: „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk”. Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között. Bp., 1998. Akadémiai–Universitas. (Apáczairól: pp. 90–93., p. 321., pp. 347–348.)

Bisztray Gyula: Apáczai Csere János. In: Erdélyi csillagok. Második sorozat. Csíkszereda, 1998. Pro-Print. pp. 15–44. (Az 1942-es kolozsvári kiadvány alapján, eredeti kiadó: Erdélyi Szépmíves Céh.)

Czirják Árpád: Haladó vagy halódó Erdély. + Szilágyi Domokos: Apáczai. In: Czirják Árpád: Erdélyi magyar breviárium. II. köt. Kolozsvár, 1998. Gloria. pp. 173–176.

Egyed Péter: Apáczai Csere János. In: Erdélyi panteon. Művelődéstörténeti vázlatok. I. köt. Marosvásárhely, 1998. Mentor. pp. 146–151.

Kovács Sándor Iván: Apáczai Csere János. In: Kovács Sándor Iván (szerk.): Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Késő-renaisszánsz, manierizmus és korabarokk. Bp., 1998. Osiris. pp. 503–505.

Marczali Henrik: Bethlen Gábor. In: Marczali Henrik: Erdély története. Bp., 1998. Anno. pp. 110–117. (Apáczai: pp. 116–117.) (Az 1935-ös kiadás változatlan utánnomása.)

Szakály Ferenc: Az iskolaügy fejlődése. + Tudomány, nyelvművelés, irodalom. (Európa és Magyarország művelődése a 17. században.) In: B. Gelencsér Katalin (szerk.): Művelődéstörténet. Tanulmányok és kronológia a magyar nép művelődésének, életmódjának és mentalitásának történetéből. 2. köt. Salgótarján, 1998. Magyar Művelődési Intézet – Mikszáth Kiadó. pp. 441–444. (Tudás – Kultúra – Társadalom)

Tarjányi Zoltán: Apáczai. In: Tarjányi Zoltán: A keresztény nevelés és oktatás története. Bp., 1998. Szent István Társulat. pp. 125–126. (Pedagógia I.)

Ungvári Z. Imre: Descartes eszméi Apáczai Csere János műveiben. In: Ungvári Z. Imre: Változó értelemben. Közelítések a filozófiához. Kolozsvár, 1998. Korunk Baráti Társaság. pp. 9–34.

Vofkori László: Apáczai Csere János. In: Vofkori László: Székelyföld útikönyve. 2. köt. Csíkszék, Háromszék. Bp., 1998. Cartographia. p. 535.

CIKKEK

Gulyás Sándor: Apáczai. = Új Pedagógiai Szemle, 1998. No. 7–8. pp. 213–214. (Részlet Gulyás Sándor: Egy pedagógiai díj negyedszázada c. cikkéből.)

Kovács Sándor István: Az enciklopédista. = A Hét, 1998. No. 52. p. 10.

Pukánszky Béla: Apáczai Csere János, 1625–1659. = Erdélyi Tükör, 1998. No. 3. pp. 27–31. (Pukánszky Béla: Enzyklopädist der Frühaufklärung in Ungarn. Előadás az ISCHE-Konferencián, Kortrijk – Belgium, 1998. aug. 15–18.)

1999

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Acsády Ignác: Erdély a török uralom utolsó évtizedeiben. In: Acsády Ignác: Magyarország története I. Lipót és I. József alatt. Bp., 1999. Kassák. (A magyar nemzet története. VII. köt. Szerk.: Szilágyi Sándor. Az 1898-as mű reprint kiadása, amely a reprint sorozat 12. köteteként jelent meg.) (Apáczairól is. CD-ROM formájában is megjelent.)

Apáczai. In: Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla: Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Bp., 1999. Osiris. pp. 324–325.

Hajós József: Barangolás kolozsvári könyvárakban. (Művelődéstörténeti tanulmányok). Bukarest–Kolozsvár, 1999. Kriterion. (Elsősorban pp. 163–164, 166–168.)

Ism.: Mester Béla. = Magyar Tudomány, 2001. No. 7. pp. 892–893.

Jankovics József: Apáczai hatása Bethlen Miklós pedagógiai és iskolapolitikai törekvéseire. In: Jankovics József: Ex occidente... A 17. századi magyar irodalom európai kapcsolatai. Bp., 1999. Balassi. pp. 156–163. (Régi magyar könyvtár. Tanulmányok 3.)

Ism.: Németh S. Katalin. = Helikon. Irodalomtudományi Szemle, 2000. pp. 431–432.;
Tóth Zsombor. = Irodalomtörténet, 2000. pp. 491–492.

Orbán János: Emlékezések Apáczai Csere Jánosról. In: Orbán János: Apáca története. Brassó, 1999. Pavcom. pp. 27–30.

CIKKEK

Kovács Barnabás: Teológus és tudós tanár. (Apáczai Csere János). = Napi Magyarország, 1999. No. 159. p. 30.

Kovács Sándor Iván: Az első erdélyi remekíró: Bethlen Miklós. = Irodalomtörténet, 1999. pp. 497–511.

Oláh János: Apáczai Csere János Magyar Enciklopédiája. = Módszertani Közlemények, 1999. No. 3. pp. 136–139.

Várkonyi Ágnes, R.: Bethlen Miklós és II. Rákóczi Ferenc angol–holland kapcsolataihoz. = A Ráday Gyűjtemény évkönyve 9 (1999) pp. 3–17.

2000

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Keresztesi Mária: A Debreceni Aritmetikától Apáczai Csere Jánosig (1577–1655). In: Gazda István (szerk.): A magyar matematika történetéből. A klasszikus századok számológesterei. Piliscsaba, 2000. MATI. pp. 34–37. (A tanulmány 'A magyar matematikai műnyelv története' című Debrecenben 1935-ben megjelent kötet Apáczai-fejezetének új kiadása.)

Mészáros András: A karteziánizmus Magyarországon. In: Mészáros András: A filozófia Magyarországon. A kezdetektől a 19. század végéig. Pozsony, 2000. Kalligram. pp. 40–42.

Murdock, Grame: Reforming Hungarian Education. In: Murdock, Grame: Calvinism on the Frontier 1600–1660. International Calvinism and the Reformed Church in Hungary and Transylvania. Oxford, 2000. Clarendon Press. (Apáczairól: pp. 104–109.)

Ism.: Kovács Ábrahám. = Századok, 2001. pp. 1439–1440.

Szentpéteri József – Stemmler Gyula (szerk.): Magyar Kódex. 3. köt. Szultán és császár birodalmában. Magyarország művelődéstörténete 1526–1790. Bp., 2000. Kossuth. (Apáczairól: p. 114. skk.)

Zemplén Jolán, M.: Fizika az erdélyi kollégiumokban. In: Gazda István (szerk.): A magyarországi fizika klasszikus századai. 1590–1890. Piliscsaba, 2000. MATI. pp. 88–98. (A tanulmány a 'Régi fizikai kéziratok kutatása Erdélyben' címmel a Magyar Tudomány 1958-as évfolyamában megjelent publikáció új kiadása, amelyben a szerző részletesebben szól Apáczairól is.)

CIKKEK

Fehér Katalin: "Megnyitá a valóságos tudományoknak ajtaját" (Apáczai Csere János emlékezete). = Köznevelés, 2000. No. 12. p. 3.

Fehér Katalin: Apáczai Csere János emlékezete. = Népszava, 2000. No. 105. Melléklet. p. 4.

Kiss Csongor: Apáczai Csere János. = Élet és Tudomány, 2000. No. 23. p. 730.

Kovács I. Gábor: Apáczai Csere János. = Magyar Református Nevelés, 2000. No. 1. pp. 2–5.

Kovács I. Gábor: Apáczai Csere János öröksége. = Reformátusok Lapja, 2000. No. 45. p. 4.

Perecz László: Szép rendbe foglalva. Apáczai Csere János. = Kalligram, 2000. No. 7–8. pp. 105–118. (Könyvben 2001-ben.)

Tóth Zsombor: Puritánus kegyesség és retorika Bethlen Miklós Imádságoskönyvében. = Irodalomtörténet, 2000. pp. 210–234. (Apáczairól: p. 211, 223, 232.)

2001

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Ballendux-Bogyay, Mária: Erdély és a Holland köztársaság kapcsolata a 17. és a 18. században. In: Ballendux-Bogyay, Mária: Magyar–holland találkozások. Bp., 2001. AduPrint. pp. 53–56. (Apáczairól: pp. 54–55.) (Az 1997-ben megjelent „Hongaars-Nederlandse bespiegelingen. Overbruggen van een culturele kloof bij sociale en zakelijke contacten” c. munka magyar kiadása)

Dienes Dénes: Keresztúri Bíró Pál (1594?–1655). Sárospatak, 2001. Szerzői kiad. 185 p. (Apáczairól is.)

Frijhoff, W. Th. M.: Gelovig of geletterd? Nederlands–Hongaarse betrekkingen in de Republiek der Letteren van de 16e tot de 19e eeuw. In: János Apáczai Csere 1625–1659, bundel inleidingen bij de onthulling van een plaquette op 17 oktober 2001 t.h.a. de promotie van János Apáczai Csere aan de universiteit van Harderwijk, 350 jaar geleden. Harderwijk, 2001. pp. 1–18.

Gaal György: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. Kolozsvár, 2001. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság. (Apáczairól: pp. 21–23.)

Kecskés Pál: A bölcsélet története főbb vonásaiban. Hasonmás kiadás. Bp., 2001. Gede. (Apáczairól: pp. 643–644.)

Ladányi Sándor: Bedeutung und Wirkung der protestantischen Kollegs und des Auslandstudiums im Ungarn des 16. bis 18. Jahrhunderts. In: Font Márta – Szögi László (szerk.): Die ungarische Universitätsbildung und Europa. Pécs, 2001. Univ. Pécs. pp. 133–139.

Mészáros István: Apáczai Csere János "Magyar Encyclopaedia". In: Magyar könyvek – magyar századok. Szerk.: Kollega Tarsoly István. Bp., 2001. Tarsoly Kiadó. pp. 94–98.

Perecz László: Apáczai Csere János. In: Perecz László: Szép rendbe foglalva. Bp., 2001. Ister. pp. 33–53, 286–288.

Ism.: Laczkó Sándor. = Iskolakultúra, 2002. No. 11. pp. 107–110.

Szabó András: Apácai Csere János. In: Rácz Árpád – Szörényi László – Gazda István (összeáll.): Magyar génius. Bp., 2001. Rubicon. p. 21.

CIKKEK

Bertha Zoltán: „Eklézsia-megkövetés”. Németh László erdélyi protestáns drámahőseiről. = Korunk, 2001. No. 5. pp. 73–79.

Online: <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2001&honap=5>

Bertha Zoltán: Az „igaz devotio” apostolai. Németh László régi erdélyi protestáns drámahőseiről. = Irodalomtörténet, 2001. pp. 444–454.

Görömbei András: A drámaíró Németh László dilemmái. Az igazságszeretet drámáiról. = Irodalomtörténet, 2001. pp. 428–438.

Ladányi Sándor: A protestáns teológiai és pedagógiai felfogás – különös tekintettel Apáczai Csere János nézeteire. = Studia Caroliensia, 2001. No. 3. pp. 126–129. (Könyvben 2002-ben is megjelent.)

Máriás József: Apáczai Csere János – kettős megközelítésben. = Szabolcs-Szatmár- Beregi Szemle, 2001. No. 3. pp. 309–313.

2002

KÖNYV, KÖNYVRÉSZLET

Heinrich László: A csillagászat hajszálgökörei Erdélyben. In: Gazda István (szerk.): A csillagászat magyarországi történetéből. A klasszikus századok asztronómusai. Piliscsaba, 2002. MATI. pp. 78–81. (A tanulmány Heinrich László: Az első kolozsvári csillagda címmel Bukarestben 1978-ban megjelent kötete egyik fejezetének új kiadása.)

Ladányi Sándor: A protestáns teológiai és pedagógiai felfogás – különös tekintettel Apáczai Csere János nézeteire. In: Balogh László (szerk.): Hagyomány és megújulás a magyar oktatásban. Neveléstörténeti konferenciák 2000. Bp., 2002. OPKM. pp. 107–112. (Neveléstörténeti füzetek 19.)

Palló Gábor: Textbooks as means of scientific communication. The Hungarian case. In: Conference on Scientific and Technological Textbooks in the European Periphery, 3rd STEP meeting, Greece, Aegina, June, 2–9, 2002. Aegina, 2002.

Pukánszky Béla: Magyar neveléstudomány – protestáns pedagógiai hagyományok. In: Balogh László (szerk.): Hagyomány és megújulás a magyar oktatásban. Neveléstörténeti konferenciák 2000. Bp., 2002. OPKM. pp. 94–106. (Apáczairól: pp. 96–97.) (Neveléstörténeti füzetek 19.)

Pukánszky Béla: Enzyklopädist der Aufklärung in Ungarn: Apáczai Csere János (1625–1659). In: Lüth, Christoph – Jedan, Dieter (Hg.): The Enlightenment Idea of Human Rights in Philosophy and Education and Postmodern Criticism. Bochum, 2002. Winkler Verlag. pp. 11–23.

CIKKEK

Ambrus Attiláné Kéri Katalin: János Apáczai Csere. = Premiers pédagogues: de l'Antiquité à la Renaissance. Ed.: Jean Houssaye, ESF éditeur, Issy-les-Moulineaux. Paris, 2002. pp. 346–365.

Tüski, István: Johannes Csere Apáczai. = Mikes International 2 (2002) No. 1. (Elektronikus kiadású folyóirat.)

Viskolcz Noémi: Johann Heinrich Bisterfeld és a gyulafehérvári tankönyvkiadás a XVII. században. = Magyar Könyvszemle, 2002. pp. 249–271. (Apáczairól elsősorban: pp. 261–262.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=21&aktev=2002>

A témakör további részleteit a szerző a jelen bibliográfia időbeli határa után megjelent művében fejti ki. Lásd: Viskolcz Noémi: Johann Heinrich Bisterfeld (1605–1655) bibliográfia. (A Bisterfeld-könyvtár). Bp.–Szeged, 2003. OSZK–Scriptum Rt. 233 p. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai VI.) (Apáczairól: p. 29, 60, 64, 71, 96.)

III. LEXIKONSZÓCIKKEK

Bán Imre: Apáczai Csere János. In: Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerk.: Benedek Marcell. 1. köt. Bp., 1963. Akadémiai. pp. 39–42.

Apáczai Csere János. In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar Életrajzi Lexikon. 1. köt. Bp., 1967. p. 43. (Több kiadásban és CD-ROM-on is megjelent.)

Online: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>

Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. IV. köt. Bp., 1970. Ford.: Vida Tivadar. p. 311, 541, 687, 805. (Apáczai Csere János orvostanítványairól is.)

Mészáros István: Apáczai Csere János. In: Pedagógiai Lexikon. Főszerk.: Nagy Sándor. I. köt. Bp., 1976. Akadémiai. pp. 81–84.

Zoványi Jenő: Apáczai Csere János + Porcsalmi András. In: Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Harmadik, javított és bővített kiadás. Szerk.: Ladányi Sándor. Bp., 1977. Református Zsinati Iroda. pp. 29–30., p. 483.

Online: digit.drk.hu/?m=lib&book=3&view=pdf

Szinnyei József: Apáczai (Cséri) János. In: Szinnyei József: magyar írók élete és munkái. 1. köt. Bp., 1980. MKKE. 200–202. has. (Az 1891-ben megjelent mű reprint kiadása.) (CD-ROM-on is megjelent.)

Online: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

Balogh Edgár: Apáczai Csere János emlékezete. In: Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: Balogh Edgár. 1. köt. Bukarest, 1981. Kriterion. pp. 76–79.

Online: <http://mek.oszk.hu/03600/03628/index.phtml>

Bod Péter: Apáczai Csere János. In: Bod Péter: Magyar Athenas. Vál.: Torda István. Bp., 1982. Magvető. pp. 258–261.

Apáczai Csere János. In: Révai Nagy Lexikona. 1. köt. Bp., 1989. pp. 725–726. (Az 1911-ben megjelent mű reprint kiadása.)

Apáczai Csere János. In: Magyar Irodalmi Lexikon. Szerk.: Ványi Ferenc. Bp., 1993. Kassák. pp. 56–57. (Az 1926-ban megjelent mű hasonmás kiadása.)

Balázs Dénes: Apáczai Csere János. In: Magyar Utazók Lexikona. Szerk.: Balázs Dénes. Bp., 1993. Panoráma. p. 22.

Apáczai Csere János. In: Magyar Nagylexikon. Főszerk.: Élesztős László. II. köt. Bp., 1994. Akadémiai. pp. 188–189.

Apáczai Csere János. In: Britannica Hungarica. Főszerk.: Halász György. 1. köt. Bp., 1994. Magyar Világ. pp. 610–611.

Apáczai Csere János. In: Glatz Ferenc (szerk.): A magyarok krónikája. Bp., 1995. Officina Nova. p. 265. (Több kiadásban is megjelent.)

Kiss Csongor: Apáczai Csere János. In: Magyar Tudós Lexikon. Főszerk.: Nagy Ferenc. Bp., 1997. Better. pp. 124–126.

Online: <http://tudosnaptar.kfki.hu/a/p/apaczai/apaczaipant.html>

Mészáros István: G. Amesius + Apáczai Csere János. In: Pedagógiai Lexikon. I. köt. Bp., 1997. Keraban. p. 81., pp. 96–99.

Pukánszky Béla: Bisterfeld, János Henrik. In: Pedagógiai Lexikon. I. köt. Bp., 1997. Keraban. p. 186.

Gombáné László Olga: Apáczai Csere János. In: Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: Péter László. 2. bőv. kiad. Bp., 2000. Akadémiai. pp. 53–55. (1. kiad.: 1994.) (CD-ROM-on is megjelent.)

Tudományos irodalom. A 17–18. század tudósai. In: Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom. Bp., 2000. Dunakanyar. (Apáczairól: pp. 246–247.)

Lengyel Zsuzsa: Apáczai Csere János. In: Lengyel Zsuzsa: Ki kicsoda a tudományban? Bp., 2000. Dunakanyar. pp. 16–17.

Apáczai Csere János. In: Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk.: Markó László. Bp., 2001. Magyar Könyvklub. p. 170.

IV. APÁCZAI A SZÉPIRODALOMBAN

Apathy Géza: Apáczai visszatérései. = Brassói Lapok, 1975. jún. 7. pp. 4–5.

Vers

Áprily Lajos: Tavasz a házsongárdi temetőben. (Apáczai Csere Jánosné, Aletta van der Maet emlékének)

Vers (Első megjelenés: 1925)

1958 utáni kiadások:

Köznevelés, 1959. No. 23–24. p. 553.

A kor falára. Válogatott versek. Bartha László rajzaival. Bp., 1967. Szépirodalmi. pp. 62–63.

„Magasra száll az ember dallama”. Összeáll.: Sóni Pál. Bukarest, 1969. Ifjúsági. pp. 71–73.

Művelődés, 1969. No. 3.

Legszébb versei. Vál. és a bev. írta: Kemény János. A költő arcképét Bencsik János rajzolta. Bukarest, 1969. Ifjúsági. pp. 76–78.

Áprily Lajos összegyűjtött versei és drámái. Összegyűjt., sajtó alá rend. és az utószót írta: Győri János. Bp., 1985. Magvető. pp. 93–94. (További kiadások: Bp., 1990. Szépirodalmi; Bp., 1993. Szépirodalmi)

Győri L. János: A magyar reformáció irodalmi hagyományai. Kézikönyv református középiskolák számára. Bp., 1997. Református Köznevelési és Közoktatási Intézet. p. 108.

111 vers Kolozsvárról. Válogatta: Katona Éva és Veress Erzsébet. Tollrajzok: Essig Kacsó Klára. Kolozsvár, 2002. Kriterion. (Áprily verse is)

Lásd még: Vita Zsigmond: Áprily Lajos. Bukarest, 1972. Kriterion. 286 p.

Bartalis János: Lobogott egy láng!... = Korunk, 1975. No. 5. p. 343.

Vers

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

Farkas Árpád: Farkas utca. (Apáczai Csere János kolozsvári lakása). = Kortárs, 1975. p. 1036.

Vers

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

Gyárfás Endre: Apáczai. Bp., 1978. Gondolat. 298 p.

Életrajzi regény

Kányádi Sándor: Apáczai. = Alföld, 1976. No. 10. p. 29.

Vers

Lászlóffy Aladár: Apáczai enciklopédiája. = Utunk, 1972. No. 42. p. 1; Művelődés, 1975. No. 6. p. 12.

Vers

Lászlóffy Aladár: Az olvasó Apáczai. (A nagykapu. + A dátum) = Korunk, 1975. No. 5. p. 344; Kortárs, 1975. No. 7. p. 1044.

Vers

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

Lászlóffy Aladár: A mester és a tanítvány. (Apáczai levele a késő ivadékhoz. + A rab kancellár – Bethlen Miklós emlékének) = Korunk, 1975. No. 5. pp. 344–345.

Vers

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1975&id=458>

Németh László: Apáczai. In: Történeti drámák. 2. köt. Bp., 1963. Szépirodalmi. pp. 5–152; In: Szerettem az igazságot. Drámák 1931–1955. 2. köt. Bp., 1971. Magvető–Szépirodalmi. pp. 647–760.

Online: <http://mek.oszk.hu/05000/05059/05059.htm#1>

Dráma

Színházi bemutató a veszprémi Petőfi Színházban (1969. jan. 17.)

Kritikák: Rajk András. = Népszava, 1969. jan. 19. p. 7; Rideg Gábor. = Magyar Hírlap, 1969. jan. 21. p. 9; Demeter Imre. = Élet és Irodalom, 1969. No. 5. p. 8; Gábor István. = Magyar Nemzet, 1969. febr. 1.; Pándi Pál. = Népszabadság, 1969. febr. 1. (kötetben: Pándi Pál: Kritikus ponton. Bp., 1972. Szépirodalmi.); Jósfa György. = Színház, 1969. No. 4. pp. 20–21; Gábor István. = Magyar Nemzet, 1970. szept. 19.

Páskándi Géza: Tornyt választok. (Apáczai). Történelmi dráma. = Korunk, 1972. No. 1. pp. 50–72. (A dráma I–II. felvonása); No. 2. pp. 241–249. (A dráma III. felvonása). (Könyvben 1973-ban jelent meg.)

Online: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1972&id=458>

Dráma

Színházi bemutató a békéscsabai Jókai Színházban (1972)

Kritikák: Lukácsy András. = Magyar Hírlap, 1972. nov. 27. p. 6; Barta András. = Magyar Nemzet, 1972. dec. 3. p. 11; Szalontay Mihály. = Népszava, 1972. dec. 8. p. 2; Szenczei László. = A Hét, 1972. No. 49. p. 10; Bátki Mihály. = Élet és Irodalom, 1972. dec. 16. p. 12; Koltai Tamás. = Népszabadság, 1972. dec. 29. p. 7; Annus József. = Tiszatáj, 1973. No. 2. pp. 94–96; Tarján Tamás. = Kritika, 1973. No. 2. pp. 26–27; Pálfy G. István. = Alföld, 1973. No. 5. pp. 87–89.

Színházi bemutató a kolozsvári Állami Magyar Színházban (1973)

Kritikák: Marosi Péter: A hazugságok tragédiája – helycseréssel. = Utunk, 1973. No. 16. p. 1, 10; Katona Ádám. = Színház, 1973. No. 11. pp. 31–33; Páll Árpád. = A Hét, 1973. No. 16. pp. 10–11.

Színházi bemutató a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban (1974)

Kritikák: Páll Árpád. = Utunk, 1974. No. 20. p. 7.

Páskándi Géza: Tornyt választok. In: Páskándi Géza: Vendégség – Tornyt választok. Bp., 1973. Magvető. pp. 95–221.

Páskándi Géza: Majd Sziták perce jó el. Tornyot választok, vagy ügyetlenkedők. (Apáczai Cseri János). In: Páskándi Géza: Erdélyi triptichon. Bp., 1984. Magvető. pp. 253–398.

Dramák

A kötet felépítése:

I. rész: Fölkél az Ömlő Búza napja (Dávid Ferenc)

II. rész: És Rosta órája üt (Péchi Simon)

III. rész: Majd Sziták perce jó el. (Apáczai Cseri János)

Páskándi Géza: Majd Sziták perce jó el – Apáczai Csere János. In: Páskándi Géza: Erdélyi triptichon. Bukarest–Kolozsvár, 1999. Kriterion. pp. 189–291. (Erdélyi magyar írók)

Szemlér Ferenc: Apáczai. = Művelődés, 1975. No. 6. p. 12.

Vers

Szenczei László: A halál tanítványa. Bukarest, 1981. Kriterion. 280 p.

Regény

Szenczei László: A koldusdiák. Bp., 1991. Református Zsinati Iroda. 59 p. (Az 1944-es kiadás reprintje.)

Regényes életrajz